

**Den videregående officersuddannelse i det
21. århundrede: War Studies eller
krigsvidenskab som kerneelement?**

af generalmajor Karsten J. Møller

samt kommentarer

af professor Hans Siggaard Jensen

Working Paper

**Den videregående officersuddannelse i det
21. århundrede: War Studies eller
krigsvidenskab som kerneelement?**

af generalmajor Karsten J. Møller

samt kommentarer

af professor Hans Siggaard Jensen

København april 2007

Forsvarsakademiet

Svanemøllens Kaserne

2100 København Ø

Tlf.: 3915 1515

Fax: 3929 6172

Ansvarshavende redaktør: Generalmajor Karsten Møller

Tryk: Forsvarets Trykkeri, Korsør

Grafisk Design: Bysted

Layout: Bent-Ole Kure

ISBN: 9788791421242

Oplag: 600

Den videregående officersuddannelse i det 21. århundrede: War Studies eller krigsvidenskab som kerneelement?

af generalmajor Karsten J. Møller
chef for Forsvarsakademiet

"War is a key aspect of human experience, and people have long sought to understand it from a diverse range of perspectives. Students of war are drawn from the ranks of historians, social scientists, philosophers, jurists and artists. Practitioners of war find instrumental value in its study. These, and others, have brought their particular insights and concerns to bear on the subject, with the result that many aspects of war are now understood from a variety and highly specialised standpoints. However, the study of war from any single standpoint, or through the lens of any one academic discipline, inevitably produces a narrow perspective which cannot accommodate war's complexities. Individual issues are elucidated, but we remain a long way from understanding war "in the round". Such a goal demands a different, more holistic approach."

Beskrivelse af tilgang til Master/Diploma i War studies ved Kings College i London¹.

Nye grundvilkår for den militære profession

Den teoretiske del af den moderne videregående officersuddannelse har fået betydelig vægt gennem de senere år. Der er – selv i Danmark – en stigende erkendelse af behovet for at kende det mere filosofiske grundlag for officersprofessionen, f.eks. spørgsmål som: hvad er krigens eller den væbnede konflikts natur i det 21. århundrede? Det er et yderst relevant spørgsmål efter afslutningen af Den Kolde Krig, hvor det synes, som om interstatslige konflikter med brug af væbnet magt vil være undtagelsen frem for reglen. Intrastatslige væbnede konflikter optræder derimod med en stigende hyppighed sammen med en række andre konfliktyper, f.eks. verdenssamfundets rolle som politibetjent i forhold til overgreb på menneskerettigheder, nationbuilding in failed states m.v. Alle disse konflikttyper skaber betydelige udfordringer til den militære profession som helhed. De er i virkeligheden et udtryk for den globalisering, som har udviklet sig gennem den seneste menneskealder og som vil præge det 21. århundrede på godt og ondt.

Globaliseringen medfører først og fremmest, at ikke-geografiske faktorer får stigende strategisk betydning for trusselsbilledet. Den øgede gensidige afhængighed indebærer, at ingen stater eller regioner kan tillade sig at ignorere grundlæggende problemer og konflikter i selv fjerne dele af verden. Dertil kommer, at de aktuelle trusler overvejende kommer fra ikke-statslige aktører, primært i form af radikaliserede grupper og terrornetværk. Deres karakteristika er, at de er mindre bundet af geografi, samt at de er asymmetriske, dynamiske og uforudsigelige. Imødegåelsen af terrortruslen kræver derfor et bredt spektrum af sikkerhedspolitiske tiltag, som går på tværs af geografiske grænser og etablerede administrative grænser mellem nationale og internationale myndigheder og organisationer². Under den kolde krig var det danske, men også mange andre landes forsvar symbolsk i den

betydning, at det primært var et led i en afskrækkelsesstrategi, og at hensigten var, at det kun skulle kæmpe, hvis nationens eksistens stod på spil. I dag anvendes danske militære styrker til at kæmpe i Irak og Afghanistan; man er til stede i områderne som et led i fredsstøttende operationer, Peace Support Operations (PSO), men kendsgerningen er, at man – foruden at løse en række andre opgaver - deltager i krigshandlinger. De danske styrker er en del af en koalition, hvor vi har valgt operativt at underlægge vore styrker en anden nation, Storbritannien; i andre tilfælde har specialstyrker været operativt underlagt USA. Det er et udtryk for, at der i disse år er en tendens til en denationalisering af det nationale forsvar, bl.a. som følge af det internationale samfunds ønske om at håndhæve en international retsorden, med deraf følgende ønsker om bl.a. militære bidrag til opgaveløsningen. Denne problematik leder til det centrale spørgsmål for professionens grundvilkår: Hvordan håndteres og legitimeres den militære magtudøvelse, når den ikke længere henviser til en veldefineret og lokaliseret trussel, men til forsvaret af en humanitær etik (menneskerettigheder) og etableringen af en global statsræson?³

Uforudsigelighed og kompleksitet er centrale begreber for moderne krigsførelse. Den militære rolle kan skifte fra "nødhjælpsarbejder i uniform" til kampsoldat i løbet af et splitsekund. Den militære opgave består i dag grundlæggende af to elementer: At skabe sikkerhed for befolkningen i indsatsområdet og at understøtte den civile og politiske genopbygningsproces. I internationale operationer er de sikkerhedsmæssige, de politiske og de humanitære opgaver således uløseligt forbundne og må håndteres samtidig⁴. Det får en række konsekvenser for ledelse og organisation af de indsatte styrker, som optræder som opdragende ordensmagt på vegne af det internationale samfund.

De operative opgaver varetages primært af små mobile enheder, der er spredt over et stort område, og hvor trusselsbilledet ændrer sig fra dag til dag og fra time til time. Det sætter de traditionelle hierarkiske kommandostrukturer under pres og der skabes behov for en højere grad af uddelegering og decentralisering af beslutningerne til føreren på stedet. Den øgede kompleksitet og uforudsigelighed skaber behov for andre og mere decentrale organisationsformer, som er mindre regelstyret, mere fleksibel, mere præget af betydningen af kulturforståelse⁵.

Det er almindeligt anerkendt, at den enkelte soldat har fået en hidtil uset strategisk betydning. I internationale operationer. En udtalelse eller en handling af en enkelt soldat kan påkalde sig mediebevågenhed og politisk opmærksomhed. Som det udtrykkes af Nørsgaard og Holting: "Det lokale og det globale er kondenseret i enkeltstående hændelser, hvis virkninger kan få uoverstigelige konsekvenser"⁶. Brigadegeneral Agner Rokos har udtrykt det på følgende måde: "Der tales meget om, at det vi normalt kalder krigsførelsens niveauer, er sammenpresset under fredsstøttende operationer. Det betyder, at der er umiddelbart overløb mellem strategisk, operativ og taktisk niveau, og at enhver selvstændig enhed er i berøring med alle tre niveauer på samme tid. Hvad der f.eks. er rent taktiske hændelser, kan få umiddelbare strategiske konsekvenser og omvendt. Det betyder, at de undergivne nok kan basere sig på fastsatte (indlærte) taktikker, teknikker og procedurer,

men at de skal anvendes situationsbestemt og i samklang med den overordnede hensigt og formål med indsættelsen. Helhedsforståelsen bliver særdeles vigtig”⁷.

Betingelserne for anvendelse af militære magtmidler er ændret. I internationale operationer er legitimiteten et centralt problem. Det fordrer bl.a., at gældende love og konventioner overholdes. Den operative virksomhed er transparent. Mediedækningen af væbnede konflikter er intens. Journalister og fotografer er ”embedded” med enhederne. Næsten enhver afvigelse fra gældende Rules of Engagement eller ”Code of Conduct” vil blive genstand for pressens interesse og derefter med stor sandsynlighed politiske bevågenhed.

Der er tillige en tendens blandt politikere og offentlighed til at betragte anvendelse af militære magtmidler som noget, der kan finde sted som et kirurgisk indgreb med meget få tab og i alt fald ikke eller kun i minimal grad blandt civile. Det er tilstræbelseværdigt, ingen tvivl om det, men det er i modstrid med krigens natur, som dybest set handler om at påtvinge modparten sin vilje med vold. Dertil kommer, at den svage part ofte systematisk bruger civilbefolkningen som skjold, hvilket – helt bevidst – bidrager til at gøre det vanskeligt at identificere fjenden, samtidig med at det øger risikoen for, at en kamphandling medfører civile tab i større omfang, hvilket i medierne kan bruges til at fremstille episoden som en ”massakre” på ”uskyldige” civile⁸.

Trusselsbilledets radikale ændring siden ophøret af den kolde krig har betydet, at behovet for store værnepligtige mobiliseringsstyrker til nationens forsvar er forsvundet. Der sker derfor en stigende professionalisering af de væbnede styrker, ikke mindst i den vestlige verden. Samfundets struktur og værdier gør det vanskeligt at opretholde en værnepligt, der tvinger en del af borgerne til at forrette tjeneste for staten i en situation, hvor dens eksistens ikke er direkte truet, men hvor de militære styrker først og fremmest bidrager til global statsræson.

Professionaliseringen skal samtidig ses som et led i at udnytte de mere eller mindre knappe ressourcer, som samfundet ønsker at stille til rådighed for sikkerheds- og forsvarspolitikken. Der er en tendens til, at en række funktioner i det militære system udliciteres eller outsources., f.eks. inden for logistik. Danske styrker har siden indsættelsen på Balkan i 1992 være glimrende betjent af bl.a. Danish Camp Supply, men at et sådant koncept ikke er helt uproblematisk, viser den seneste mediestorm om firmaet Supreme, der angiveligt underbetalte de lokalt ansatte i Irak. Når man optræder som ”guvernør for det internationale samfund” er dette ikke et godt udtryk for god ”global governance.” Offentligheden og dermed politikerne kræver et meget højt etisk niveau. Privatiseringen af en række traditionelle funktioner i de væbnede styrker har taget et betydeligt omfang i andre lande, først og fremmest i USA, og er en tendens, der formentlig vil få stigende betydning, også i Danmark. Det er ikke helt uproblematisk. Hvilken status har sådanne medlemmer (f.eks. militære rådgivere og instruktører) af private militære organisationer i operationsområdet i henhold til internationale konventioner? Det er derfor vigtigt, at forsvarrets rolle klart defineres som statens eneste legitime kampmonopol.

Endelig skal nævnes den teknologiske udvikling, som under den kolde krig i betydeligt omfang var drevet af militære behov. Det er ikke længere tilfældet. Udviklingen i moderne teknologi, først og fremmest IT-området og telekommunikation, er drevet af civile behov, men har af indlysende årsager militær interesse. Den teknologi, der er grundlaget for hele kommando- og kontrolområdet, befinder sig i en dynamisk udvikling. Et af de væsentlige elementer i denne udvikling beskrives som et kredsløb, der består i at observere – orientere sig – træffe beslutning – gennemføre, det såkaldte OODA-loop: Orientation – Observation – Decision – Action, udviklet af oberst John Boyd, U.S. Air Force. Sammenhængen mellem teknologier og understøttende funktionsområder udtrykkes i betegnelsen C4ISR, Command & Control, Computing and Communication, Intelligence Surveillance and Reconnaissance. Kommando- og kontrolområdet er sammen med præcisionsstyrede våbensystemer og avanceret beskyttelsesudstyr til eget personel de vigtigste udviklingsområder for den militære teknologi. Udviklingen på de to sidstnævnte områder næres ikke mindst af kravet om minimering af egne tab og civile tab (collateral damage). Det er et omdiskuteret spørgsmål, hvorvidt denne udvikling, først og fremmest i våben- og kommunikationssystemer, der primært er baserede på IT-teknologi, har medført "a revolution in military affairs" også kaldet RMA. Der er næppe tvivl om, at udviklingen har betydelige konsekvenser for militær organisation, hvor der ses et behov for mere flade, ikke-hierarkiske og netværksbaserede organisationer⁹. Her ligger der et spændende forskningsfelt i lyset af erfaringerne fra Afghanistan og Irak.

Den samfundsmæssige ramme om væbnede konflikter har ændret sig betragteligt, siden ophøret af Den Kolde Krig, hvilket indebærer, at militær magtanvendelse er et instrument, der skal håndteres med betydelig omtanke og forsigtighed af såvel det politiske som det militære niveau. Derfor er kendskabet til den militære professions grundvilkår et helt centralt emne i den moderne officersuddannelse på linie med de mere håndværksmæssige færdigheder.

Professor Janne Haaland-Matlary, Oslo, har meget præcist formuleret det således: "Offiseren må derfor uddannes innenfor en international referanseramme både mht. politikk, etikk og militære færdigheder. De operationer han eller hun kommer til at delta i, er sannsynligvis multinasjonale, og i slike vil det være elementer af militær logikk, politisk logikk og medialogikk. I tillegg vil etikken spille en helt ny rolle i forbindelse med kompleksiteten i både ad bellum og in bello-faserne"¹⁰.

Krigsvidenskab eller krigskunst?

Det centrale spørgsmål om den militære professions grundvilkår fører naturligt til den interessante diskussion om, hvorvidt der findes en særlig krigsvidenskab på linie med andre videnskabelige discipliner. Eller er det i virkeligheden krigskunst, vi taler om? I den angelsaksiske verden har man været tilbageholdende med at tale om krigsvidenskab og bruger i stedet den mindre prætentiose, men meget elegante betegnelse War Studies. I Sovjetunionen udviklede man et meget logisk og konsistent krigsvidenskabeligt system, hvis fundament var marxismen-leninismen¹¹. Efter Sovjetunionens, og dermed også

marxismens-leninismens sammenbrud, er denne variant af krigsvidenskaben ikke længere interessant. Det russiske generalstabsakademi arbejder stadig med et krigsvidenskabeligt system, idet dog det marxistiske-leninistiske grundlag og vokabulatur er fjernet.

En foreløbig og forenklet definition på krigsvidenskab kunne være, at det er det videnskabelige studium af krigen og al dens væsen, hvor krigskunst kan defineres som de militære føreres evne til at udnytte deres viden, erfaringer og intuition til opnåelse af militære mål.

Danmark har ikke tradition for at dyrke den for krigsvidenskab grundlæggende filosofiske og videnskabsteoretiske tænkning. Selv om der siden 1871 har eksisteret et Krigsvidenskabeligt Selskab har dette primært beskæftiget sig med, hvad man nok må betegne som krigskunst. På officersskolerne og Forsvarsakademiet har man hidtil kun i begrænset omfang beskæftiget sig med krigsteori som en del af krigsvidenskaben. Der har været enkelte undtagelser som f.eks. afdøde oberst Nils Berg og oberstløjtnant K. V. Nielsen. Oberst Berg er især kendt for hans fremragende oversættelse til dansk af Vom Kriege samt hans bidrag til udviklingen af den moderne officersuddannelse ved introduktionen af modellen for det militærvidenskabelige grundstudium.

I nyere tid har brigadegeneral Michael Clemmesen ydet en betydelig indsats inden for War Studies i bedste angelsaksiske tradition, både gennem en række afhandlinger og artikler og ikke mindst gennem sit virke som chef for Baltic Defence College i Tartu, Estland. I de seneste år har arbejdet ved Försvarshögskolan i Stockholm med at definere krigsvidenskaben i forbindelse med akademiseringsprocessen vakt betydelig interesse og har været til stor inspiration, ikke mindst for denne artikels forfatter.

Videnskabeligt paradigmeskift

"Man er overalt enige om, at ingen kunst eller videnskab er vanskeligere end krigen..... Denne kunst er som alle andre baseret på visse og faste principper, som efter deres natur er uforanderlige. Kun anvendelsen af den kan variere: Men i sig selv er de konstante." Citatet stammer fra en bog fra 1766, "History of the Late War in Germany", af Henry Evans Lloyd og illustrerer på glimrende vis vort dilemma¹². Er der tale om kunst, forstået i betydningen erfaring og viden gjort effektiv gennem dygtighed og inspiration, eller er der tale om videnskab, hvorfra der kan udledes egentlige love eller principper?

Der er ingen tvivl om, at Thukydide, Xenophon, Tacitus og alle, inklusive Machiavelli, der indtil moderne tid har skrevet om krigen, har betragtet krigsførelse som kunst. Den moderne videnskabs begyndelse med bl.a. filosofen og erkendelsesteoretikeren René Descartes, naturvidenskabsmanden Isaac Newton (1642-1727) og inden for samfundsvidenskaberne "den skotske skole" bestående af økonomen Adam Smith (1723-1790), samfundsforskeren Adam Ferguson (1723-1816) og historikeren David Hume (1711-1776) betød et videnskabeligt paradigmeskift, der også satte sit præg på udviklingen af krigskunsten eller krigsvidenskaben. Newtons Principia blev modellen for god videnskab, også inden for krigsvidenskaben¹³.

Jomini

Antoine-Henri Jomini (1779-1869) forsøgte gennem analyser af Frederik den Stores og den unge Napoleon Bonapartes felttog at deducere "Newtonske principper" for krigsførelsen. Hans ambition var at skabe rationalitet i et irrationelt miljø, gennem en krigsførelsens teori, som det kom til udtryk i *Precis de l'Art de Guerre*, en lærebog, der er karakteriseret ved en klar og logisk systematik og terminologi. Hervé Coutau-Bégarie udtrykker det på den måde, at det militære paradigme personificerer sig i Jomini, der sætter sig for at "udføre krigen." Hans mål er at tillade den bedste anvendelse af midlerne ved hjælp af nogle centrale ideer, med den risiko at reducere komplekse tanker til formler¹⁴. Han fik betydelig indflydelse på den krigsvidenskabelige tænkning langt op i det 20. århundrede.

Carl Von Clausewitz

Jominis samtidige, Carl von Clausewitz (1780-1831) personificerer ifølge Coutau-Bégarie det politiske paradigme: Han sætter sig for at tænke krigen. Hans mål er at vise den strategiske handlings kompleksitet og at minde om dens væsentlige forbindelse til det politiske formål, med risiko for ikke at leve op til praktikerens forventninger¹⁵. Clausewitz interesserede sig primært for krigens natur og dens rolle som socialt fænomen. Man kan sige, at Clausewitz bevidst valgte ikke at indlade sig på systembyggeri, i modsætning til Jomini, der opbyggede et fast system for krigsførelsen med en klar og logisk sammenhæng. Clausewitz søgte at skabe en videnskabelig forbindelse mellem teori og virkelighed i form af krigserfaringer. Når han har indtaget en så dominerende rolle i krigsvidenskaben, skyldes det efter min opfattelse, at han som ingen andre har undersøgt krigen som socialt fænomen. Dermed er han stadig aktuel og til enestående inspiration for militære tænkere – og civile, ikke at forglemme. Clausewitz's videnskabsideal er stærkt præget af Immanuel Kant (1724-1804), der hævder, at også socialvidenskaberne bør følge de Newtonske principper¹⁶. Imidlertid erkender Clausewitz, at det næppe er muligt helt at applikere dette videnskabsideal på krigsførelse: "Begrebet lov i relation til erkendelse kan med føje undværes for krigsførelsen, fordi krigens komplicerede fænomener ikke er så regelmæssige, og de regelmæssige ikke er så komplicerede, at man med dette begreb skulle nå meget længere end med den enkle sandhed"¹⁷. Hans hovedværk, *Vom Kriege*, må vel siges at udgøre den hidtil eneste overordnede og konsistente krigsteori.

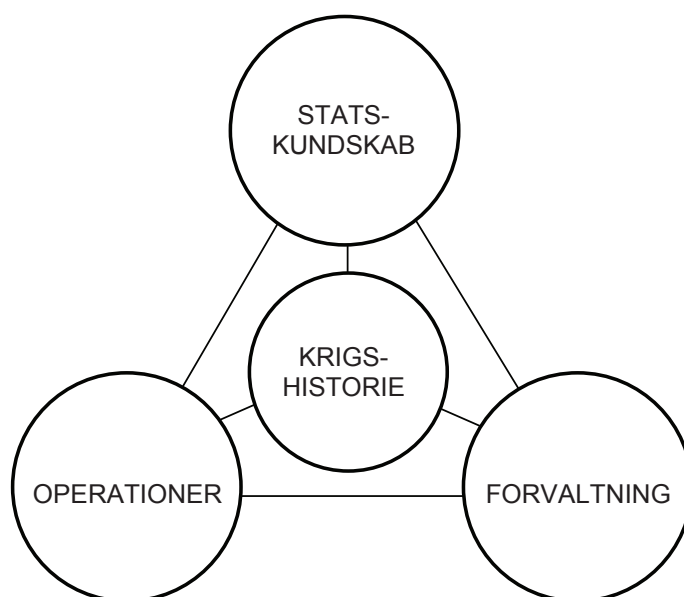
Det er værd at hefte sig ved etnologen Thomas Højrup's betragtninger i hans artikel "Det krigsvidenskabelige værksted," hvor han indleder således: "Når Carl von Clausewitz' videnskabelige værk *Om krig i dag* danner grundlag for forsvarsakademiets undervisning i krigens teori og strategi, er det fordi, dette værk repræsenterer krigsteoriens grundlæggelse som videnskab. OM krig samler en lang occidental krigshistories teoretiske arv, dens mangeartede erfaringer og antagelser om, hvad der sker, kan ske og må ske i krigens vekselvirkninger, for at udarbejde grundstammen i en kohærent og midtpunktsamlet måde at tale om krigen på. For med Clausewitz' egne ord, at skabe klare forestillinger om de enkelte emner, dvs. forestillinger, der hænger logisk sammen med et nødvendigt udgangspunkt. Om krig blev et epistemologisk brud. Clausewitz påbegyndte en reorganisering af hele emnet, omstøbte dets problematik og skabte en grundstamme af indre sammenhænge,

der – udgivet på alle hovedsprog – satte en kritisk dagsorden for den videnskabelige tænkning og dermed for krigsteoriens og krigskunstens videre udvikling. Om krig indskrives sig således i den kreds af værker, der er blevet videnskabsgrundlæggende og som al efterfølgende tænkning tager stilling til og afsæt i. Som alle, der vil beskæftige sig med emnet, må forholde sig til, tage afstand fra, lære af, kritisere og bygge videre på”¹⁸.

Afgrænsning af fagfeltet – det militærvidenskabelige grundstudium?

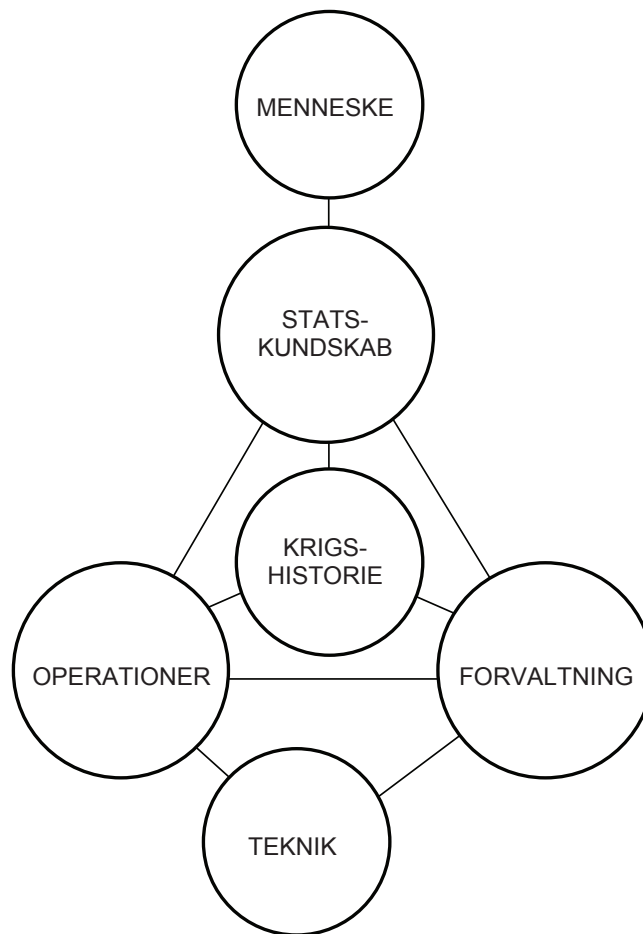
Hermed kan man drage den foreløbige konklusion, som ikke på nogen måde er epokegørende: Krigsvidenskab tilhører socialvidenskaberne og den er tværfaglig og syntetisk i enestående grad. Deraf følger, at det er uhyre vanskeligt at definere og afgrænse fagfeltet og der er derfor heller ikke enighed herom i fagkredse. Dertil kommer, at der ikke eksisterer en almen anerkendt begrebsverden eller metode. Hvis der skal bringes klarhed over disse spørgsmål forstår et omfattende analysearbejde i videnskabsteoretisk perspektiv.

Vanskelighederne ved at afgrænse fagfeltet, eller rettere fagfeltets bredde illustreres på glimrende vis af den model for det militærvidenskabelige grundstudium, som i midten af 1960’erne blev udarbejdet af førømtalte oberst Nils Berg i forbindelse med en gennemgribende revision af de daværende officersuddannelser. Nils Berg stillede spørgsmålet: Hvori består officerens centrale virke? Svaret på dette spørgsmål førte til en identificering af det, han kaldte for studiets kerne: Operationer og forvaltning, men da officeren ubetinget er statens tjener, når det gælder magtudøvelse, er en dybtgående forståelse af denne del af hans rolle en nødvendighed. Derfor er statskundskab eller politisk videnskab, herunder international politik, ligeledes et kerneemne. Dertil kommer krigshistorie, som danner det empiriske grundlag for en videnskabelig behandling af krigen. Se figur 1¹⁹.

Figur 1. Studiets kerne

Det andet spørgsmål han stillede lød: Med hvilke midler løser officeren sine opgaver? Og svaret var, at de midler til opgavernes løsning, der stilles til rådighed for officeren, er mennesker og materiel. Det førte til en udbygning af kernen med to centrale emner: Mennesket (omfattende biologisk, fysiologisk, psykologisk og pædagogisk basisviden) og teknik (omfattende bl.a. matematik, fysisk og kemi). Se figur 2²⁰.

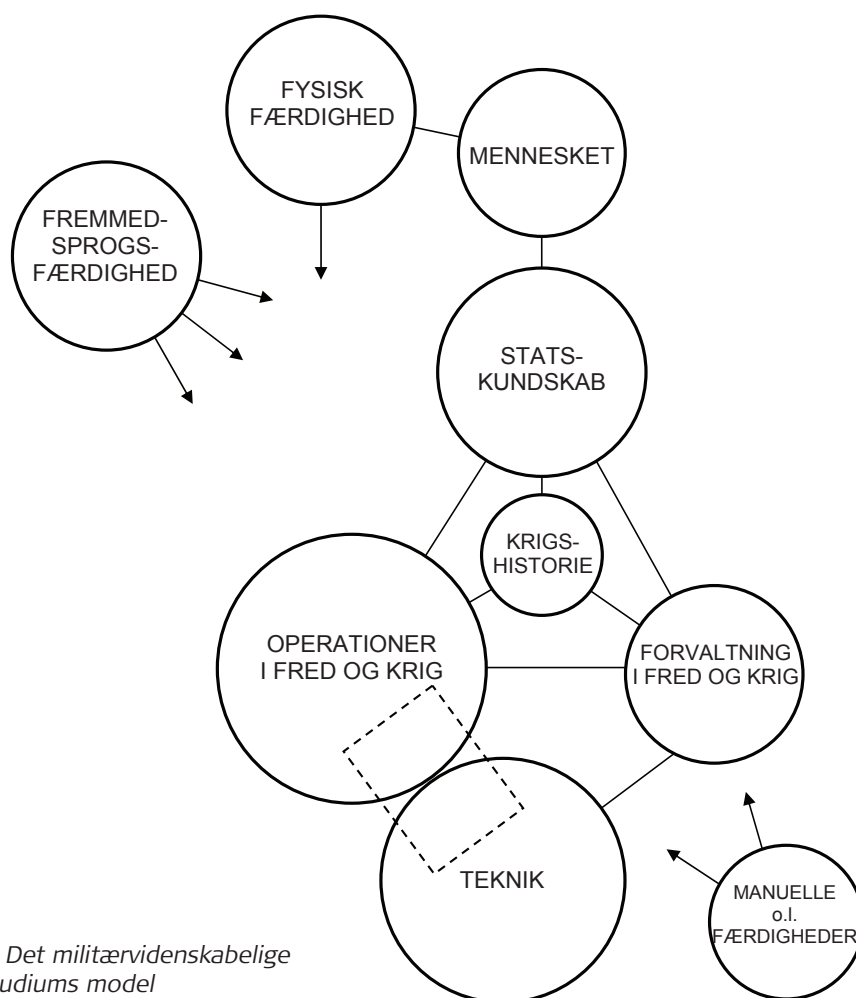

Figur 2. Studiets centrale emner

Det tredje spørgsmål Berg stillede lød: Hvilke færdigheder skal officeren – i større eller mindre grad – beherske for at kunne udøve sine centrale funktioner? Svaret var: Fysiske færdigheder, færdigheder i fremmedsprog samt en række manuelle færdigheder. Besvarelsen af de tre spørgsmål førte til det militærvidenskabelige grundstudiums model. Se figur 3²¹.

Modellens styrke består i, at den giver et overblik og et bud på hvilke fagområder, der samlet set dækker hele professionen. I dag ville man nok udfordre og sanere de enkelte fagområder. I lyset af erfaringer fra og studier af nyere krige og konflikter ville fagområder som kulturforståelse, kommunikation, netværks- og systemteori og ikke mindst teknologi

frem for teknik være relevante, selvom de måske nok kunne finde inden for de eksisterende cirkler. Modellen illustrerer imidlertid ganske godt professionens væsentligste fagområder, men også faren for at områderne ekspanderer med manglende fokus til følge. Den tilgang man vil vælge i dag, vil være en systematisk kompetenceanalyse.

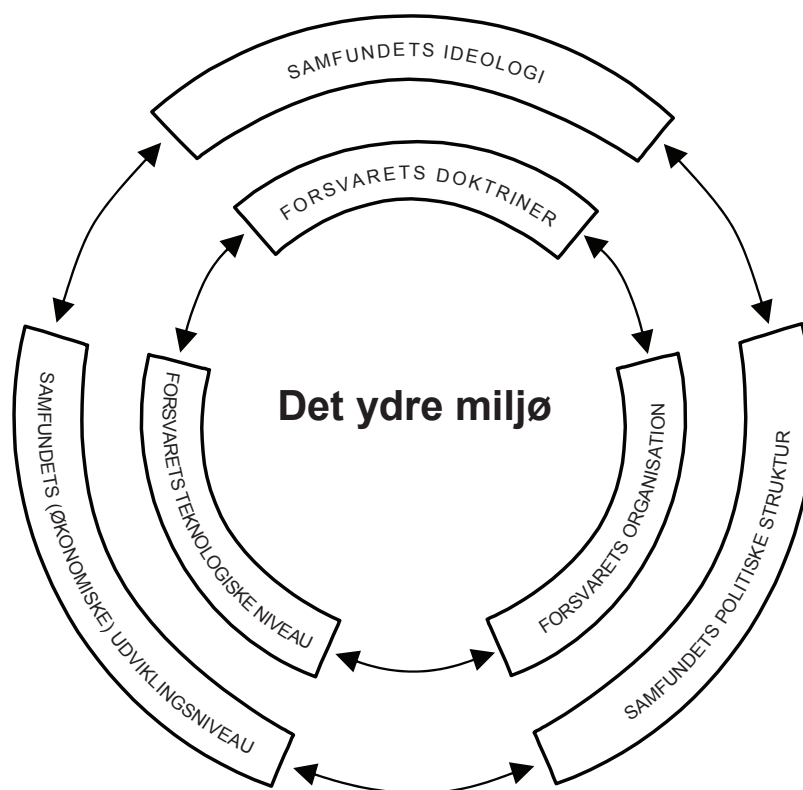
Figur 3. Det militærvidenskabelige grundstudiums model

Krigsførelsens kredsløb

Det brede fagfelt og de enkelte fagområders indbyrdes relationer kan tillige illustreres ved en anden model, udviklet i midten af 60'erne af førnævnte oberstløjtnant K. V. Nielsen under betegnelsen krigsførelsens kredsløb. Dette kredsløb består af tre hovedkomponenter: Doktrin, teknologi og organisation. Under ideelle omstændigheder er de tre komponenter i balance, men udvikling, typisk i teknologi, bringer systemet i ubalance, indtil de to øvrige komponenter har tilpasset sig. Dertil kommer udviklingen i det ydre miljø, samfundets ideologi og kultur, struktur og økonomi. Ofte er det tillige ændringer i det ydre

miljø, der medfører ubalance i kredsløbet. Det illustrerer den velkendte sandhed, at den samfundsmæssige ramme spiller en væsentlig, om ikke afgørende rolle for udviklingen af væbnede styrker og deres anvendelse og dermed for krigsvidenskaben. Se figur 4²².

I første afsnit, Nye grundvilkår for den militære profession, omtales kort træk af de teknologiske udviklingstendenser. Informationsteknologiens revolutionering af kommando- og kontrolsystemer og præcisionsstyrede våbensystemer, har bragt ubalance i modellen; man er derfor tvunget til at eksperimentere med nye organisationsformer og taktisk-operative doktriner for at bringe modellen i balance igen. Udviklingen tilføres dynamik fra det ydre miljø, herunder samfundets krav og minimering af tab. Modellen er velegnet i forbindelse med forskning i komplekse militære og militærpolitiske sammenhænge.

Figur 4. Krigsførelsens kredsløb

Krigsteori

Krigsteori anses for at være det centrale element i krigsvidenskaben. Den behandler generelle teoretiske spørgsmål om krig, krigsførelse og konflikter. Den omfatter alle krigsførelsens niveauer samt analyser af krig og krigsførelsens natur, analyser af forberedelse til krig og konflikter og overvejelser om, hvorledes krige og konflikter kan afsluttes og i givet fald vindes. Krigsteorien søger således at bibringe en forståelse og forklaring på krig, krigsførelse og konfliktløsning med militære midler samt hvorledes udviklingen inden for

områderne doktrin, teknik, ledelse og organisation, uddannelses- og øvelsesvirksomhed og logistik påvirker krigsførelsen²³. Man kan sammenfattende sige, at krigsteorien fokuserer på de militære magtmidlers effektivitet og hensigtsmæssighed med henblik på at opnå de politiske mål.

Et problem i krigsteorien drejer sig om, hvorvidt den har normativ status. Selvom en krigsteori kan have en empirisk basis, på hvis grundlag den er blevet udviklet, kan den typisk ikke testes. Det indebærer, at rækkevidden for dens anvendelse, d.v.s betingelserne hvorunder teorien er gældende, er usikre. De anvisninger for handling, som eventuelt måtte kunne udledes af militærteori, må derfor siges at være af usikker karakter. Krigsteorien er dybest set pragmatisk, en videnskab i handlingens tjeneste, som det udtrykkes af Coutau-Bégarie²⁴. Imidlertid har denne handling behov for tankevirksomhed, der rummer, implicit eller eksplicit, en teori, der danner grundlaget for doktriner, reglementer uddannelse og procedurer. Teorien omsætter instinktiv kunnen til videnskabeligt baseret kundskab; den tilbyder lærdom af universel og eviggyldig karakter, uanset hvilke politiske eller teknologiske forandringer, der måtte være. Teorien er ikke i sig selv praktisk anvendelig; den leverer ingen "opskrifter", men må nødvendigvis formidles gennem doktrinen. Teoriens funktion er, om end ofte underkendt, essentiel. Den imødekommer behovet for orden og enhed: "Kun absolut klarhed om det vi mener, kan bevare os fra selvmods sigelse"(Clausewitz). Den systematiserer intuitionerne og omdanner dem til koncepter og metoder. Doktrinen bringer teorien i anvendelse i særskilte tilfælde: den er stedbestemt, ensidig, forskriftsmæssig, øjeblikkelig²⁵.

En deskriptiv teoretisk tilgang redegør for de elementer, der var udslagsgivende for udfaldet af specifikke slag, felttog, krige og konflikter. Den kan tillige være ideografisk gennem lovopstillende beskrivelser af det særegne og enkeltstående i f.eks. historiske begivenheder. Den nomotetiske teoretiske tilgang søger at bidrage til opstilling af almene love, f.eks. for hvorledes slag felttog, krige og konflikter skal gennemføres for at opnå det politiske mål. Den søger at klassificere genstande og begreber i en søgen efter generelle lov-mæssigheder og kan tillige være normativ gennem opstilling af handlingsnormer, f.eks. krigsførelsens principper.

Empirien udgøres i alle tilfælde bl.a. af militærhistorie, herunder ikke mindst af krigshistorie. Dertil kommer militær teknologi og organisation samt doktrin og egentlige krigserfaringer. I praksis er forskellen mellem de to tilgange ikke så skarp, som det kunne fremgå af ovenstående, forenklede beskrivelse, men der vil i sagens natur være en vis forskel på militærteoriens og militærhistoriens tilgang²⁶. Militærteorien søger først og fremmest at identificere og analysere generelle militære problemstillinger samt skabe en videnskabelig ramme omkring militær tænkning, mens militærhistorien langt hen ad vejen tilvejebringer empirien gennem rent beskrivende er ofte og a-teoretisk, hvilket ikke nødvendigvis er særligt frugtbart.

Det bør dog bemærkes, at anvendelsen af adjektivet "militær" i forbindelse med beskrivelsen af en række af de ovenstående problemstillinger kan diskuteres. Afgrænsningen

mellem politik og militær og militære organisationer og deres omgivelser er efter den Kolde Krigs ophør ikke længere så klar. I den globaliserede verden indgår disse begreber i mere komplicerede sammenhænge. Rene militære problemstillinger og ren militær tænkning synes kun at forekomme i mere specifikke situationer i forhold til i tid og rum afgrænsede problemstillinger. Den militære chef skal, ligesom andre chefer, i sin tænkning bl.a. inddrage hensynet til den langsigtede legitimitet såvel pragmatisk, normativt og kognitivt, således som det blev antydnet i det indledende afsnit om nye grundvilkår for den militære profession.

Dertil kommer spørgsmålet om legitim viden inden for militærteorien. Hvorledes tilvejebringes empirien? Er militær- og krigshistoriske studier tilstrækkeligt eller er praktiske militære erfaringer en forudsætning? Disse problemstillinger indikerer, at problemfelter og spørgsmål skal belyses fra flere synsvinkler og med anvendelse af forskellige empiriske og analytiske metoder og kombinationer af disse²⁷.

Forskningsparadigmer

Det kan vise sig at være frugtbart at tage udgangspunkt i E. G. Gubas paradigmedefinition: "Et basalt sæt af værdier, som styrer vores handlinger – både hverdagshandlinger og handlinger forbundet med disciplinerede undersøgelser," og hans tese om fire generelle forskningsparadigmer. Han identificerer fire generelle forskningsparadigmer: Det positivistiske, det neo-positivistiske, det kritiske (kritisk teori) og det konstruktivistiske. Paradigmerne besvarer på hver sin måde tre grundlæggende spørgsmål, der udgør de basale værdier, der indgår i Gubas definition: Ontologi (hvad er virkelighed?), epistemologi (hvordan erkendes virkeligheden af undersøgelsen?) og metodologi (hvordan undersøges virkeligheden?)²⁸.

Figur 5 illustrerer de fire paradigmers antagelser om ontologi, epistemologi og metodologi.

	ONTOLOGI	EPISTEMOLOGI	METODOLOGI
Positivism	Realistisk	Objektiv	Eksperimentel, manipulerende
Neo-positivism	Begrænset realistisk	Modificeret objektiv	Modificeret eksperimentel, manipulerende
Kritisk teori	Begrænset realistisk	Subjektiv	Dialogisk, transformerende
Konstruktivism	Relativistisk	Subjektiv	Kompleks

Samtlige fire paradigmer er i større eller mindre grad anvendelige i krigsvidenskaben, men en neo-positivistisk og en konstruktivistisk tilgang som to mulige og væsensforskellige tilgange forekommer interessante. Det konstruktivistiske paradigme forekommer dog i

stigende grad at være relevant som supplement til den neopositivistiske, fordi det bl.a. skaber begreber og viden om, hvordan der skabes mening, identitet og sammenhæng i sociale systemer, herunder militære organisationer. Disse forhold er relevante, fordi det er en central del af den militære profession at opbygge og vedligeholde kampkraft og kampmoral, som begge bl.a. er funktioner af, at individer og grupper oplever mening og sammenhæng som en del af den gode føring og ledelse. Det kræver således en dybtgående, men også praktisk orienteret ledelsesmæssig indsats at opretholde mening og motivation under en længerevarende fysisk og psykisk belastende operation, som f.eks. Irak eller Afghanistan.

Men da jeg, trods behjertede anstrengelser, er mere praktiker end teoretiker, vil jeg overlade dette interessante emne til fagfolk, der er skolede i videnskabsteori.

Krigsvidenskabelig metodik?

Nogle af de metoder, der anvendes i krigsvidenskaben, om end på et andet niveau, vil være et centralt element i den professionelle kompetence: Stabs- og beslutningsmetodik samt den operative analysemetode. Det afspejler i øvrigt en konsekvent tro på og brug af den analytiske beslutningsmodel, der som bekendt er den ene af de tre hovedretninger i beslutningsteorien (de to andre er de politiske og de anarkiske modeller), men som tillige er et udtryk for, hvilke processer og strukturer man bringer i anvendelse i forbindelse med løsningen af de komplicerede og omfattende koordinerings- og beslutningsopgaver, der er knyttet til den militære profession.

Det er af stor betydning for den militære profession, ikke mindst i forbindelse med stabsarbejde i de højere stabe, at man behersker en bred vifte af metoder, og at det videnskabelige fundament for de forskellige metoder er i konstant udvikling. At forstå de anvendte og mulige metoder til frembringelse af ny viden, at indse deres styrker og begrænsninger er fundamentalt for at kunne vurdere og anvende frembragt viden. Rationel metodisk kritik er en vigtig del af forskningsprocessen.

Det er næppe hensigtsmæssigt at tale om en særlig krigsvidenskabelig metodik, for en sådan findes ikke. Det brede fagfelt indebærer, at der kan anvendes en bred vifte af metoder fra andre fagområder, først og fremmest socialvidenskaberne. De metodiske muligheder er næsten legio: Der kan anvendes såvel kvantitative som kvalitative metoder samt forklarende som fortolkende metoder. Metodeanvendelsen omfatter i virkeligheden hele skalaen fra egentlige eksperimenter til hermeneutik. Metodevalget er vigtigt, da det er afgørende for, hvordan man helt konkret gennemfører troværdige undersøgelser eller forskningsprocesser.

De strategiske, operative og taktiske niveauer

"Strategi er den brug, man gør af fægtningen for at opnå krigens formål." Således definerer Clausewitz kort og klart begrebet strategi og ligeså klart definerer han taktik: "Taktikken lærer os brugen af de væbnede styrker i fægtningen"²⁹. Professor Colin S. Gray giver en moderne version af Clausewitz's definition i sit fremragende værk, *Modern Strategy*:

"Strategy is the bridge that relates military power to political purpose; it is neither military power per se nor political purpose"³⁰. Han tilføjer: "By strategy I mean the use that is made of force and the threat of force for the ends of policy"³¹.

I den angelsaksiske verden anvendes ofte begrebet Grand Strategy, hvorved forstås en nations samlede politiske og militære strategi, af André Beaufre meget rammende benævnt Stratégie Totale³². Williamson Murray & Mark Grimsley har formuleret en bredere og dynamisk definition: "Strategy is a process, a constant adaptation to shifting conditions and circumstances in a world where chance, uncertainty, and ambiguity dominate"³³. Strategi er således en løbende proces, det kunne for så vidt være beskrivelsen af en virksomhedsstrategi, da det militære element ikke er synligt i denne definition.

Omdrejningspunktet for strategi er først og fremmest forholdet mellem det overliggende politiske beslutningsniveau og den militære ledelse af operationerne. Fastlæggelse af mål og tildeling af midler er derfor en central opgave for strategien.

Forskning i militær strategi omhandler primært anvendelsen af militære magtmidler som støtte til og element i den overliggende, samlede nationale strategi med henblik på at opnå de politiske fastsatte mål. Den militære magtudøvelse spænder fra trussel om magtanvendelse og afskrækkelse fra udøvelse af vold til tvang og egentlig magtanvendelse. Den militærstrategiske forskning stræber ofte efter at klarlægge mere generelle strategiske principper og deres anvendelighed i praksis³⁴.

Forskningen omhandler også de øverste politisk-militære niveauers beslutningsprocesser, ikke mindst fordi det militær-strategiske niveau rådgiver det politiske niveau om udnyttelse og anvendelse af militære ressourcer samt fastsættelse af militære opgaver og mål. Det militær-strategiske niveau omsætter og formulerer de overordnede mål til mål på det operative niveau.

Colin Gray henleder opmærksomheden på at strategi kan analyseres i relation til "det geografiske miljø," hvorved han forstår land-, maritim- og luftmiljøerne samt det ydre rum og cyberspace, hvilket åbner mange frugtbare tilgange til strategiske delstudier³⁵. Gray selv identificerer, hvad han kalder 17 dimensioner af strategisk teori, som han opdeler i tre kategorier. 1. kategori, Folket og politik, består af samfund, kultur politik og etik; 2. kategori, Forberedelse til krig, består af økonomi, logistik, organisation (inkl. Forsvarsplanlægning og styrkeplanlægning), militær administration (inkl. rekruttering, uddannelse og bevæbning); informations- og efterretningstjeneste; strategisk teori, doktrin og teknologi; den sidste kategori kalder han "egentlig krig" som består af militære operationer, føring (politisk og militært); geografi; friktion (inkl. risiko og usikkerhed); fjenden og tidsfaktoren³⁶. Det vil føre for vidt at analysere denne tilgang til strategi, men den indeholder stort set elementer, som man finder i modellen krigsførelsens kredsløb, figur 4., og bekræfter dermed fagfeltets mangfoldighed, men – igen – også faren for at det ekspanderer og at fokus dermed sløres. Det kunne se ud som om, at det, der i begyndelsen af denne artikel blev beskrevet som

krigsvidenskab, er sammenfaldende med strategisk teori, hvilket formentlig bunder i den angelsaksiske verdens uvilje mod begrebet krigsvidenskab. Andre ville formentlig kalde det krigskunst.

Hervé Coutau-Bégarie påpeger i sit breviar om strategi, at krigskunsten omfatter en uforanderlig del og en variabel del. Den uforanderlige del er større i strategien end i taktikken, som er mere afhængig af midlerne og miljøet. Konfliktførelse udviser et bestemt antal karakteristika, som man under forskellige former, genfinder i alle tidsaldrene. Fra disse karakteristika stammer almene rettesnore, der sigter mod at opnå overlegenhed over modstanderen og mod at udnytte hans svage punkter. Det er disse rettesnore, almengyldige uafhængige af terrænet, kulturene, midlerne og omstændighederne, som teorien ophøjer til principper. Principperne tilvejebringer universelle standarder, der tillader en fælles målestok for strategernes gøren og laden. Efterlevelse af principperne er ikke en garanti for succes, men de udgør en forsikring mod grove fejl. "Man kan blive slået, men det er aldrig tilladeligt at blive overrasket" (Blücher). Underkendelse af de fundamentale principper indebærer en risiko, som straffes i tilfælde af modgang³⁷.

Allerede i Antikken søgte man efter krigsførelsens principper. Flavius Vegetius Renuatus, bedre kendt som Vegetius, skrev omkring år 390 et værk, *Epitoma Rei Militaris*, der i øvrigt er bemærkelsesværdigt ved dets videnskabelige tilgang til militær tænkning, hvori han gør et forsøg på at opstille en række principper for krigens førelse. Dette forsøg videreføres af de fleste militære tænkere fra det 17. århundrede med større eller mindre held. Principperne blev indledningsvis udformet på og for det taktiske niveau og siden overført til det strategiske. Principperne har haft form af argumenterede læresætninger. Den fremherskende opfattelse har været, at krigskunsten var for kompleks til at lade sig indskrænke til enkelte nøgleord, men som Coutau-Bégarie påpeger, sker der i slutningen af det 19. århundrede et skred, idet teoretikerne "er kommet i vane med at begrænse sig til et enkelt ord: overraskelse, initiativ, tyngde... Denne reduktion har en stærk suggererende magt. Ulempen er, at den forstærker risiciene for fejlfortolkning af en kompleks virkelighed" Han fortsætter: "Denne fagkundskabens ubestemthed er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at tankerne om principperne er strandet. Den beviser bare, at principperne ikke er givne på forhånd, men dannede gennem fornuftsslutninger.

Krigskunsten lader sig ikke reducere til et én gang for alle fastlagt katalog, den tilpasser sig til stadighed forandringerne i midlerne eller kulturene"³⁸. Han afslutter imidlertid dette afsnit med en meget elegant formulering: "Hinsides denne omskiftelighed, så når man alligevel frem til at kunne identificere et vist antal bærende ideer, der vidner om en kundskab opnået ved tankevirkomheden." Han derefter identificerer nogle ideer eller principper, om man vil: Midtpunktet er stræben efter overlegenhed i tid og sted, d.v.s. koncentration (tyngde), initiativ (offensiven), overraskelse, driftighed og ledelse (kræfternes samspil), handlefrihed, målet, økonomi med kræfterne, sikring, manøvre. Man frygter, at der herefter vil komme en formulering, som den der engang stod i Hærens Feltreglement I, hvor principperne blev udråbt til "krigens evigtgyldige principper."

Men det gør der heldigvis ikke, Han betoner tværtimod, at et princip ingen værdi har i sig selv og bringer et rammende citat: "Princippet er aldrig erkendt i sig selv og ved sig alene, men i og af sin anvendelse." Han bemærker, at "principperne ikke altid er indbyrdes forenelige, hvilket gør kombinationen af dem vovelig....Under alle omstændigheder bør den af Clausewitz lovpriste sunde fornuft vedblive at være teoretikerens og praktikerens vejviser. En videnskabelig sandhed er aldrig sand længere end til et vist punkt. Principperne er en rettesnor for strategens ræsonneren, men de begrænser i ingen henseende hans frie dømmekraft og hans uafhængige myndighed. Deres væsentligste funktion er i bund og grund at minde om, at strategien ikke lader sig indskrænke til ophobningen af midler, men først og fremmest afhænger af den brug, man gør af dem. Magten udspringer af kombinationen af styrken og forstanden"³⁹.

Han har tillige en meget væsentlig observation: "De aktuelle ikke-krigsoperationer stiller krav om formulering af nye principper: Tilpasningsevne (fleksibilitet o.a.), troværdighed, legitimitet, reversibilitet...af hvilke teoretiseringen fortsat er i de tidlige stadier"⁴⁰.

På det militære operative niveau beskrives og analyseres planlægningen og gennemførelsen af operationer og samordningen af de forskellige militære midlers indsættelse på kamppladsen, herunder også samordningen med civile ressourcer⁴¹. Forskningen omfatter først og fremmest værnssfælles operationer og det, der bl.a. i Tyskland, Rusland og den angelsaksiske verden kaldes operativ kunst. Begrebet er meget bredt og berører i virkeligheden alle områder, hvor militære midler anvendes og er tillige ofte grundlaget for den egentlige doktrinformulering. Tænkningen om det operative niveau udviklede sig parallelt i de meget store kontinentaleuropæiske - tyske og russiske - hære og har som sit primære formål at binde det strategiske og det taktiske niveau sammen. Det operative niveau er præget af større og komplekse, værnssfælles operationer, mens det taktiske niveau er karakteriseret ved mindre operationer og slag.

Det taktiske niveau beskæftiger sig primært med opstilling og uddannelse af styrkerne, styrkerne og våbenarternes indbyrdes anvendelse under kamp.

I den klassiske sovjetiske militærvidenskab sondrede man mellem følgende niveauer: Det taktiske niveau, det taktisk-operative niveau, det operative niveau, det operativt-strategiske niveau, det strategiske niveau og det strategisk-politiske niveau, hvilket ganske godt illustrerer den noget komplekse sammenhæng mellem de tre "hovedniveauer. Niveauerne var knyttet til bestemte styrkeformationer: Det taktiske niveau var til og med division, det taktisk-operative niveau omfattede styrker til og med armé-niveauet, det operative niveau omfattede front-niveauet med tilhørende fly- og luftforsvarsstyrker evt. også flådestyrker, d.v.s niveauet for egentlige værnssfælles operationer, mens det operativt-strategiske niveau stod for gennemførelse af de strategiske operationer i TVD-regi, herunder også nukleare operationer. TVD (Teatr Voennykh Deystviy) svarer til det, der på engelsk kaldes a Theater of War, som vi ikke rigtig har en dansk betegnelse for. Det strategisk-politiske niveau bestod af repræsentanter for den øverste politiske og militære ledelse⁴².

Denne niveaudeling, der også fandtes i forskellige varianter hos andre stormagter, var relevant i en periode, hvor symmetrisk krig med store styrker var det sandsynlige scenario. I dag er denne opdeling efter min opfattelse mindre relevant, ikke mindst i forskningsmæssig henseende, bortset fra krigshistorisk sammenhæng, da der som tidligere nævnt af Agner Rokos i praksis er tale om overløb mellem niveauerne i moderne operationer.

For de operative og taktiske niveauer gælder det, at vi her er dybt inde i det egentlige militærfaglige område, forstået som officerens kompetence til i praksis at anvende sine kundskaber i en konkret situation, hvor der skal findes optimale løsninger på konkrete militære problemer med henblik på at nå de fastsatte mål. Det er områder som ikke uden problemer lader sig teoretisere.

Indkredsning af begrebet krigsvidenskab

Krigsvidenskab, strategisk teori, krigskunst, strategi. Begreberne har ofte definitioner, der overlapper hinanden og efterlader et indtryk af uklarhed. Imidlertid ville enhver snarrådig studerende på Forsvarsakademiets videregående uddannelser i en sådan situation søge på Internettet og finde svaret i Wikipedia, The Free Encyclopdia: "Military science is the study of the technique, psychology, practice and other phenomena which constitute war and armed conflict. It strives to be a scientific system that if properly employed, will greatly enhance the practitioner's ability to prevail in armed conflict with any adversary. To this end, it is unconcerned whether that adversary is an opposing military force, guerrillas or other irregulars, or any adversary who knows of or utilizes military science in response. Military (land) science encompasses six major branches as follows: Military organization, military education and training, military history, military geography, military technology and equipment and military strategy and doctrine"⁴³. Det er for så vidt en ganske udmærket definition, som tillige indeholder elementer af den gamle sovjetiske opfattelse i form af de seks hovedelementer. Den ser disciplinens formål som værende at bidrage til at forsyne den professionelle udøver af professionen med love og principper, som kan bidrage til sejr, et ikke helt uproblematisk formål. Wikipedia er også leveringsdygtig i definitioner på krigskunst, strategi m.m., men de fortjener ikke yderligere omtale.

Hvis man søger i Den Store Danske Encyklopædi leder man forgæves. Der er ingen artikler om dette emne, til gengæld omtales Det Krigsvidenskabelige Selskab. Encyklopædiens ældre modstykke, Salomonsens Konversationsleksikon fra 1923 (bd. XIV), anfører, at krigsvidenskab består af fagområderne taktik, strategi, krigshistorie, dernæst terrænlære, militær geografi, befæstningskunst, våbenlære, sanitets-, veterinær- og forplejningstjeneste. Man kan endvidere læse, at egentlig krigsvidenskab i ordets strengeste forstand gives altså ikke; det er og bliver en kunst – krigskunsten – på grundlag af et grundigt kendskab til krigsvidenskabens ved hensigtsmæssig anvendelse af alle til rådighed stående midler at søge at løse krigens opgaver, og det er fejlagtigt, når krigsvidenskab ofte kaldes krigskunst. Med al respekt for Salomonsen giver dette efter min opfattelse ikke rigtig mening. Det uklart skrevne er det uklart tænkte, fristes man til at konkludere. Undersøger man det store tyske leksikon, Brockhaus, finder man ingen artikler under Kriegswissenschaft,

hvilket givet skyldes den tyske berøringsangst – af forståelige grunde – over for krig som et rationelt element i statens politik. Derimod kan man under begrebet Wehrwissenschaft læse følgende: "...speziell für die Erforschung und Bearbeitung von Wehrangelegenheiten zuständige wiss. Teilbereiche, z.B. Wehrgeographie, -medizin, -meteorologie, -psychologie, -recht, -soziologie, -technik, -wirtschaft, Militärgeschichte, -politik.". Krigsvidenskab udgøres således af delmængder fra andre videnskaber, men er ikke en selvstændig videnskab. Dette synspunkt deles af den svenske National Encyklopedin (bd. 11 – 1993, p.407), hvor der står: "krigsvidenskab er en sammenfattende benämning på vetenskaber, som avhandlar krig, krigsföring, krigets mål, medel och metoder samt krigets natur i vid bemärkelse"⁴⁴.

Konklusionen på denne undersøgelse må være, at velinformede kredse i det civile samfund ikke opfatter krigsvidenskab som en egentlig selvstændig videnskab, men som et fænomen, der er sammensat af en række "civile" videnskaber, kombineret med en række militære fag. Meget tyder således på, at det er et begreb, der fortrinsvis trives i en militær forestillingsverden, idet dog Thomas Højrup, jfr. citatet under afsnittet om Clausewitz, har en anden opfattelse.

Professor Bertel Heurlin har i sin bog "Riget, Magten og Militæret" peget på lighederne – og forskellene – mellem den militære og medicinske profession⁴⁵. Han peger tillige på, at de har i princippet modsatrettede mål: ødelægge og helbrede. Man kan sige, at den medicinske forskning er rettet mod at finde konkrete løsninger på definerede problemområder med eksisterende midler og med nye kommende, hvilket også kan siges om den krigsvidenskabelige forskning. Man taler om medicin som videnskab, men også som lægekunst. Begge videnskaber er "applied science," men de kan også have karakter af overordnede videnskaber med teori og erfaringer. Han peger tillige på sammenhængen mellem politisk videnskab og militærvidenskab: der er anerkendte generelle teorier om krig – men derimod mindre accepterede teorier om enkelte krige og strategier. På samme måde er der generelle, overordnede teorier om international politik og det internationale samfund; dertil kommer forsøg på udenrigspolitik, som er relativt underudviklede⁴⁶.

Professor Hans Siggaard Jensen har i en kommentar til denne artikel analyseret problemstillingen og stiller store spørgsmål ved eksistensen af en egentlig krigsvidenskab. Han peger på, at der eksisterer tre svar på spørgsmålet, om hvornår der eksisterer en videnskabelig disciplin:

1. Et vidensområde er en videnskab, når det har sin egen metode og sin egen genstand – altså defineret genstand og metode.
2. Et vidensområde er en videnskab, når det knytter an til et problemområde, der er fokalt organiseret – dvs. hvor der er centrale problemer og perifere problemer, og hvor det antages, at der er givet svar – typisk via hypoteser og teorier – på/de centrale problemer – altså problemorientering.

3. Et vidensområde er en videnskab, når det gennem de forskellige former for praktisk erfaring har vist sig hensigtsmæssigt at organisere den foreliggende viden, så det bliver defineret som en disciplin, et område en videnskab – altså at videnskaber er et resultat af vores erfaring med omgangen med viden.

Han argumenterer herefter overbevisende for, at i henhold til de to første svar, kan man ikke tale om en egentlig krigsvidenskab. "Den tredje opfattelse kan siges at være den mest liberale. Her er erfaringerne med organiseringen af vores viden væsentlig. Man kan sige, at "krigsvidenskab" som term er udtryk for en opfattelse, der er enten lig 1. eller 2., mens "war studies" mere er tilknyttet 3. Ligesom f.eks. "area studies", "gender studies", "science studies". Der er et empirisk og vigtigt felt, og vi ønsker, at konstituere det, fordi vi har nogle sociale institutioner som f.eks. hær, flåde og luftvåben, og de virker sammen som ""forsvaret" – selvom det i dag har helt andre funktioner end forsvar af det nationale territorium⁴⁷.

En brugbar definition på begrebet krigsvidenskab?

Den svenske överste Johan René har sammenfattet en god definition på krigskunst, som tillige kan bruges som udgangspunkt for en nærmere indkredsning af begrebet krigsvidenskab: "Krigskunst, forstået som det samlende begreb, med hvilket man med bl.a. krigsvidenskabens som fundament udnytter militære magtmidler til at opnå de af den politiske ledelse fastsatte mål." (48). Krigskunsten er ved denne definition knyttet til de professionelle færdigheder, der er nødvendige for at kunne føre krig. Överste René definerer derefter krigsvidenskab som den sammenfattende betegnelse på disciplinen, som befatter sig med krig, krigsførelse, krigens mål, middel og metoder samt krigens natur i vid forstand. Militærteori, militærhistorie og logistik indgår i krigsvidenskabens (49). Den har været et af oplæggene til en af de bedst gennemtænkte og operationelle definitioner, som jeg har set på krigsvidenskab, og som findes i det materiale, som Försvarshögskolan udarbejdede i forbindelse med skolens ansøgning om eksamensret. Den lyder således: "Krigsvidenskab er læren om, hvorledes man udnytter militære magtmidler." Det hedder endvidere: "Definitionen omfatter alle militære handlinger som udøves i fred, krise og krig med det formål at påvirke en anden parts vilje eller formåen. De militære handlinger er herved forberedelser til trussel om samt anvendelse af vold. Disse handlinger dækker hele skalaen fra planlægning, forberedelse og gennemførelse til afslutning. Krigsvidenskab er forskningsbaseret og systematiseret viden om krigsførelse, ikke mindst mål, midler og metoder samt om militære ressourcer som sikkerhedspolitisk instrument. Krigsvidenskabens grundlag er den moderne krigsteori og den omfatter først og fremmest områderne taktik, operationer og strategi. Hovedformålet er – så vidt det er muligt – under visse givne eller antagne forudsætninger at kunne forudsige betingelserne for doktrinen for fremtidig krigsførelse"⁵⁰. Man er med denne definition kommet et langt stykke ad vejen, selvom den givetvis kan diskuteres. Den dækker implicit tilvejebringelsen af militære ressourcer og disses udnyttelse over hele konfliktspektret på alle krigsførelsens niveauer og er derfor efter min opfattelse tilpas bred. Definitionen afgrænser fagfeltet på passende vis. Forskning og viden inden for definitionens rammer vil kunne få og bør have indflydelse på centrale områder

som koncept- og doktrinudvikling, uddannelse af officerer samt civile, der befatter sig med sikkerheds- og forsvarspolitiske spørgsmål.

Kobling mellem teori og praksis

Krigsvidenskaben teoretiske grundlag kan med lidt god vilje siges at have karakter af et traditionelt akademisk fagområde. Der skal imidlertid være en snæver kobling til den militære professions mere håndværksprægede område, hvis den skal have nogen mening. Viden om krigens (teoretiske) natur og de praktiske færdigheder til at føre krig bør interagere. Forskningen må således basere sig på både videnskabelighed og erfaringsbaseret viden. Forskningen kan støtte og i visse tilfælde også vejlede og inspirere den militære praktiker, som til gengæld bidrager med empiri i form af praktisk erfaring til teoriens udvikling i en forhåbentlig frugtbar syntese.

Forskningen opererer traditionelt inden for de tre niveauer: Det strategiske, det operative og det taktiske. Imidlertid synes nyere forskning inden for beslægtede emner at understrege, at en niveaudeling kan være et udmærket afsæt for en analyse og forståelse af komplekse problemstillinger. Men forestillingen om, at der til hvert niveau kan henføres bestemte opgaver og funktioner er ved at være forældet. Sammenhænge er dynamiske og oftest uforudsigelige, hvilket understøttes af studier af NBO (netværksbaserede operationer), af strategi som et komplekst fænomen, der bl.a. bygger på ikke-lineære systemer (kaos-teori), identitetsskabelse og værdier samt forestillingen om den fleksible, globale soldat⁵¹.

I forhold til vor viden kan der gennem den traditionelle anvendelse af begreberne dannes en uhensigtsmæssig og noget urealistisk styringsoptimistisk opfattelse af officersprofessionens muligheder for at forenkle, sætte i system, planlægge og kontrollere såvel operationer som de mange bureaukratiske aktiviteter, der fylder det meste af officerens hverdag. Vi ved, at virkeligheden er dynamisk og uforudsigelig, men vi er tvunget til (i mangel af bedre) at anvende modernistisk, positivistisk planlægning, ikke mindst tilskyndet af Finansministeriets omfattende centraliseringsbestrebelse.

Forskningsområder

Som antydnet under præsentationen af modellen for krigsførelsens kredsløb er den teknologiske og militærtekniske udvikling af central betydning som strategisk rammefaktor. Derfor er den ny teknologiske anvendelse, først og fremmest informationsteknologi og på sigt nano-teknologi, vigtige forskningsområder. Som nævnt er netop udviklingen af disse områder drevet af det civile samfunds behov, i modsætning til den vigtigste teknologiudvikling, der under hovedparten af Den Kolde Krig, var drevet af primært militære behov.

Den grundlæggende forskning og den derpå baserede diskussion om RMA, Revolution in Military Affairs, er interessant derved, at den langt hen ad vejen drejer sig om applikationen af civile teknologier på militære forhold. Network Centric Warfare, Effects-based Operations og Rapid Decisive Operations er i særlig grad "børn" af denne udvikling. Det vil

føre for vidt at diskutere problematikken om RMA og Transformation, men der kan med fordel henvises til bl.a. Colin S. Gray: *Recognizing and Understanding Revolutionary Change in Warfare: The Sovereignty of Context*, U.S. Army War College, 2006⁵².

Der forskes dog stadig – og heldigvis for det – i konventionel krigsførelse i bred forstand. Problematikkerne omkring manøvreteori og manøvrekrig har stadig aktualitet; dertil kommer former for krigsførelse, der ikke nødvendigvis er nye, men antager nye former: Lavintensive konflikter, guerillakrig og anden asymmetrisk krigsførelse, terrorisme og counter-insurgency operations (COIN), som disse konfliktyper konkret er kommet til udtryk i Bosnien, Kosovo, Afghanistan, Irak, Somalia, Darfur, Rwanda, Congo, Sierra Leone osv.. Det siger sig selv, at forskning i fredsbevarende, fredsstøttende og fredsskabende operationer og militær indsats i gråzoneområderne humanitær intervention, nationbuilding samt CIMIC (herunder samarbejde med NGO) er genstandsfelter af stærkt stigende betydning.

Endelig skal nævnes den tredje faktor i krigsførelsens kredsløb: Ledelse og organisation, hvilket bl.a. vil sige den menneskelige faktor, som er et omfattende og meget centralt forskningsfelt. Der er næppe tvivl om, at den militære ledelseskultur vil undergå betydelige ændringer som følge af den generelle samfundsmæssige udvikling, men også – og ikke mindst - på grund af moderne konflikters karakter, som stiller krav om nye kompetencer, som f.eks. kommunikation og kontaktfærdigheder, hvilket bl.a. er beskrevet på fremragende vis af Janne Haaland- Matlary og af Katrine Nørgaard & Vilhelm Holsting⁵³.

Forsvarsakademiets vision

Forsvarsakademiet har bl.a. ansvaret for gennemførelsen af den videregående officersuddannelse, det som tidligere hed generalstabsuddannelsen. Nu har man ikke længere en generalstab i Danmark, men et antal såkaldte højere stabe med Forsvarskommandoen i spidsen. Militære sagsbehandlere i disse stabe, hvoraf mange senere bliver chefer, har behov for at gennemføre en tidssvarende videregående uddannelse, der sætter dem i stand til at løse de meget komplekse operative, administrative og ledelsesmæssige opgaver, som et moderne forsvar, der skal være effektivt og tidssvarende, stilles over for.

Det stiller krav om kompetencer på et højt akademisk niveau, hvilket på forbilledlig vis blev demonstreret ved den kompetenceanalyse, der blev gennemført af Arbejdsgruppen vedr. Personel- og Uddannelsesstruktur (AGPU) i forbindelse med arbejdet med en revision af forsvarets personel og uddannelsesstruktur⁵⁴.

Forsvarsakademiet har siden 2001 gennemført en løbende ændring af den videregående officersuddannelse for at tilpasse den til de ændrede grundvilkår, der blev beskrevet i det indledende afsnit og har i den forbindelse formuleret en vision i foråret 2001 og som med en lettere justering, foranlediget af forsvarsforliget af 2004, lyder som følger:

Forsvarsakademiet vil være dansk forsvars internationalt orienterede videncenter, der opfylder forsvarets, totalforsvarets og derigennem samfundets behov for forskningsbaseret

militær uddannelse, udvikling og rådgivning og videnformidling på universitært niveau inden for

- *Sikkerhedspolitik*
- *Strategi og militære operationer*
- *Militær ledelse*

Forsvarsakademiet vil som videntcenter ligeledes opfylde behovet for forskningstilknyttet uddannelse udvikling, rådgivning og videnformidling inden for

- *Militærpsykologi, pædagogik og organisation*
- *Styring og digital forvaltning*
- *Militær teknologi*
- *Fremmedsprog og interkulturel kompetence*

Officersuddannelsernes akademiseringsproces

Når der lægges så stor vægt på udviklingen af krigsvidenskab, skyldes det naturligvis, at den er en helt central komponent i officersuddannelsernes akademiseringsproces. Man kan i den forbindelse vælge mellem to forskellige veje.

Man kan basere sig på allerede etablerede akademiske områder: politisk videnskab, økonomi, teknik, historie, psykologi, sociologi og organisationsteori. Det indebærer, at man køber sig til den forskningsbaserede ekspertise ved de eksisterende universiteter. Store dele af undervisningen vil således være forskningstilknyttet, mens undervisningen i de militære kernekompetencer vil blive varetaget på basis af mere eller mindre systematisk studievirksomhed, som selv ikke med god vilje kan kaldes forskning. Den vil ofte være baseret på en tradition af mere eller mindre normativ karakter. Således gennemførtes undervisningen på den videregående officersuddannelse på Forsvarsakademiet i princippet i mange år, indtil den efter 2001 søges omlagt til forskningsbaseret uddannelse, hvis mål er opnåelse af et universitært niveau, inklusive de militære kernekompetencer, og dermed en formaliseret Mastergrad, jævnfør Forsvarsakademiets vision⁵⁵.

Man kan også vælge at lade akademiseringen omfatte de traditionelle militære kernekompetencer, strategi, operationer m.m. Formålet med dette valg er at fremme en vis grad af akademisering af officersprofessionen. Når det udtrykkes således: en vis grad af akademisering, hænger det naturligvis sammen med det faktum, at officersprofessionen traditionelt er handlingsorienteret og at en god officer er kendetegnet ved at kunne det basale håndværk. Men i det moderne komplicerede konfliktmiljø skal officeren have yderligere kompetencer: han skal foruden at være soldat, eller militær leder om man vil, også kunne udfylde rollerne som diplomat under internationale operationer og som manager i det hjemlige bureaukrati.

Forskningsbasering

Ud over at meddele de rette kompetencer er der et ønske om at gøre officersuddannelserne sammenlignelige med det civile akademiske uddannelsessystem for derved at forbedre rekrutteringsmuligheder samt skabe alternative karrieremuligheder for dem, der

ikke længere er brug for i det militære system. Akademiseringen indebærer krav om forskningsbaseret og forskningstilknyttet uddannelse⁵⁶. Dertil kommer en forventning om en højnelse af kvaliteten af undervisningen, hvilket allerede har manifesteret sig i betydeligt omfang.

Den del af uddannelsen, der skal forskningsbaseres på en institution som Forsvarsakademiet, er naturligvis de fagområder, der er unikke for officersuddannelserne, og som ikke udbydes på universiteterne. De omfatter, som præciseret i visionen fagområderne strategi og militære operationer, sikkerhedspolitik og militær ledelse. De områder, hvor der fastsættes en forskningstilknytning, er militærpsykologi, pædagogik og organisation, styring og digital forvaltning, militær teknologi samt fremmedsprog og interkulturel kompetence⁵⁷.

Den moderne officer

Den grundlæggende antagelse er, at den moderne officer – i alt fald på et vist niveau – skal have indsigt i det, der karakteriserer en videnskabelig tilgang til krig og krigsførelse. Officeren skal være fortrolig med disciplinens centrale teorier, skal være i stand til at gennemføre kritiske analyser, have indgående kendskab til disciplinens metoder og metodiske problemstillinger og skal kunne tillemppe og/eller udvikle dem for at skabe ny viden om krig og krigsførelse. Han skal i den forbindelse kunne sammenligne og evaluere forskellige metoder og kritisk kunne vurdere deres resultater. Han skal ikke mindst have et indgående kendskab til de begrænsninger og usikkerheder, der karakteriserer disciplinen krigsvidenskab. Endelig skal han kunne håndtere videnskabelige publikationer og kildemateriale.

Officeren skal være bevidst om forskellige videnskabelige paradigmer og disses afgørende konsekvenser for udpegningen, hvilke problemer og opgaver, der i det hele taget iagttages og for de normative teorier de muligheder, der åbnes og ikke mindst lukkes.

Han skal tillige kunne anvende forskellige teoretiske modeller i forbindelse med problemløsning af kompleks karakter under anvendelse af relevante analyse- og forskningsmetoder. Han skal kunne argumentere for løsninger af problemer ved anvendelse af ideer og teknikker fra forskningen inden for relevante fagfelter.

Opgør med traditioner

Som nævnt har akademiseringsprocessen haft vidtgående konsekvenser, som betyder et opgør med hævdvundne traditioner i officersuddannelserne. Den systematiserede officersuddannelse har en lang historie i Danmark; Søværnets Officersskole blev grundlagt i 1701 og er vistnok verdens ældste, Hærens Officersskole blev oprettet i 1713 og Forsvarsakademiet i 1830. Nu skal det understreges, at akademiseringen ikke er et mål i sig selv. Den er et af flere elementer til at skabe den rette uddannelse. Der skal ikke herske tvivl om, at officersuddannelsens kobling til professionen er en stor styrke. Man bør efter min opfattelse fastholde denne også i fremtiden, men det betyder, at der vil være en betydelig udfordring i at finde den rette balance mellem almene akademiske og konkrete professionsbaserede kompetencer. Jeg nævnte i indledningen, at det strategiske miljø er præget

af en grundlæggende uforudsigelighed og af, at militære magtmidler bliver taget i anvendelse i mange forskellige konflikttyper karakteriseret af en betydelig grad af kompleksitet. Det siger sig selv, at for at officeren skal kunne håndtere denne kompleksitet, kræves en omfattende forståelse af de militære magtmidlers funktion og anvendelighed samt viden om den sammenhæng, i hvilken disse midler planlægges anvendt. Forståelse for det nationale og det internationale politiske system samt ikke mindst kulturforståelse samt kommunikation og kontaktfærdigheder er derfor et helt nødvendige og grundlæggende elementer. Derfor kræver officersgerningen en solid teoretisk platform. Der kræves som tidligere nævnt en teoretisk forståelse af krig, konflikt og brug af militære magtmidler. Der kræves forståelse for, hvilke præmisser en given militær doktrin hviler på samt ikke mindst at kunne fravige doktrinen, når præmisserne ændres.

Dertil kommer, at der stilles stadig stigende krav til det militære bureaukrati om at kunne begrunde sine aktiviteter og gennemføre dem på en økonomisk og forvaltningsmæssig hensigtsmæssig måde. Forsvarets forbrug af offentlige midler skal, som i den øvrige statsadministration, kunne underbygges på en metodisk og troværdig måde. Det kræver både en bred og dybtgående metodeforståelse og evne til analytisk tænkning og behandling af komplekse problemstillinger, der ikke nødvendigvis er militære.

Akademiseringen er tillige et virkemiddel til at skabe et omstillingsberedt officerskorps, der kan og tør tænke kritisk "uden for boksen." Med den grundlæggende uforudsigelighed, der er forsvarets grundvilkår, vil evnen til hurtigt at kunne justere og tilpasse doktrin, teknologi og organisation til de udfordringer, som fremtiden bringer være essentiel. En bred teoretisk platform vil kunne bidrage til et sådant forandringsberedskab, naturligvis suppleret med professionens mere håndværksmæssige færdigheder.

Kravene til handlingskompetence vil stadig være meget store. Officeren uddannes først og fremmest som leder og skal derfor kunne handle. Modsat andre erhverv kan forsvaret ikke rekruttere en militær leder eller chef fra gaden. Det tager mellem 15-20 år at uddanne en militær chef, fra det øjeblik han eller hun forlader officersskolen, til man kan udnævnes til chef. Uddannelsen består i kombinationen af praktik og teoretisk videregående uddannelse eller efteruddannelse. Det indebærer bl.a., at man skal bevise, at man kan sit håndværk, inden man avancerer. Det er ganske afgørende for den militære profession, hvor man i yderste konsekvens skal tage andres liv og i givet fald ofre sit eget og sine undergivnes. Det er indlysende, at akademiseringen ikke kan ses uafhængigt af den veksel mellem uddannelse og praktisk tjeneste, der er hjørnestenen i officersuddannelsen. Det er også forudsætningen for, at der på de videregående uddannelser indgår en erfaringsbaseret læring, som er så vigtig for syntesen og synergien med den teoretiske uddannelse. De studerende får derved lejlighed til at inddrage deres personlige erfaringer og reflektere over dem i en relevant teoretisk ramme og på et relevant fagligt niveau.

Man kan sige, at ønsket om akademisering i det lys er funktionelt og teknisk og ikke kun institutionelt begrundet. Problemstillingen "akademiker contra soldat" opstilles ofte som

en modstilling og dilemma. Det er ikke en særlig frugtbar tilgang. Der er snarere tale om et paradoks. To delvis forskellige logikker, der skal synkroniseres og balanceres samtidigt.

På den ene side skal forsvaret kunne levere styrkebidrag til bl.a. internationale operationer med officerer, der som ledere og chefer kan handle professionelt og kompetent. På den anden side skal forsvaret råde over et officerskorps, der kan udvikle forsvaret, bl.a. gennem studie-forsknings- og udviklingsvirksomhed.

Forsvarets økonomiske vilkår betinger – som for hele den offentlige sektor – betydelig fokus på omkostningsbevidsthed. Forskningsbaseret uddannelse skal derfor ske på de militære kernekompetencer, hvor den militære profession er i centrum. Det er det fagfelt, som vi har identificeret som krigsvidenskab eller War Studies med en faglig forankring i studier af militære operationer, strategi, doktrinudvikling, krigshistorie, sikkerhedspolitik, international politik og konfliktteori samt militær ledelse. Forsvaret skal ikke kopiere de uddannelser, der udbydes civilt på universiteterne, men skal satse på områder, hvor forsvaret kan og skal opnå en unik og professionel kompetenceprofil.

Akkreditering af Stabskursus II

Det er hensigten, at den videregående officersuddannelse skal akkrediteres, således at der efter gennemgang af Stabskursus II kan tildeles en Mastergrad i War Studies. Det vil efter al sandsynlighed ske i et snævert samarbejde med Københavns Universitet. Der er i disse år en stærkt stigende interesse for den militære dimension af sikkerhedspolitikken, hvilket tegner til at kunne udvikle sig til et frugtbart samarbejde mellem de to uddannelsesinstitutioner. Indholdet af en sådan Master vil centrere sig om de militære kernekompetencer, som de er beskrevet i forbindelse med diskussionen om krigsvidenskabens indhold. Det er langt hen ad vejen de samme fagområder, som der undervises i på det igangværende stabskursus. Kurset har udviklet sig kontinuerligt gennem årene, først og fremmest på det udenrigs- og sikkerhedspolitiske samt det forsvarspolitiske område. De sidste fem år har faget operationer gennemgået en meget dynamisk udvikling, efter at den generation af officerer, der har deres erfaringsgrundlag fra Balkan, Irak og Afghanistan, har overtaget undervisningen.

Der har siden 1993 været undervist i en syndikatstruktur, der som bekendt er decentral og projektorienteret, og hvor indlæringen finder sted som en vekselvirkning mellem forelæsning i plenum og efterfølgende arbejde i syndikaterne. De studerendes egen faglige viden og erfaringer kommer hermed i spil på en hensigtsmæssig måde. Hvert syndikat har tildelt en fast lærer, en syndikatleder. Denne struktur anvendes næsten overalt ved tilsvarende institutioner i den vestlige verden. Kurset var oprindeligt af ni måneders varighed og de studerende optages efter ansøgning og udvælgelse. Kurset blev i 1999 forlænget med to måneder for at tilføre kompetence inden for teknologi samt organisation og styring, ikke mindst foranlediget af Forsvarets indførelse af DeMap, Dansk Forsvars Managementprojekt (en styrings- og virksomhedsmodel) og DeMars, Dansk Forsvars Management- og Ressourcestyringssystem (IT-plattformen for DeMap).

Det er kursets erklærede mål at udvikle en værnssfælles orienteret officer, der indledningsvis gør tjeneste som stabsofficer i de højere stabe. Det er endvidere formålet at skabe grundlaget for at kunne virke på chefniveauet i højere nationale og internationale stabe. Kurset er opdelt i fire moduler og et antal tværfaglige projekter. Moduleringen skal tilsikre, at der fokuseres på de enkelte fagområder.

Institut for Strategi forestår et modul, der bibringer viden om det internationale system samt staters muligheder for handlen i dette i relation til udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik. Man behandler strategibegrebet og strategiformulering, teorier og begreber inden for international politik, udviklingen af krigsteori og krigskunsten, folkeret, det strategiske miljø og dets aktører, inter- og intrastatslige konflikters opståen og håndteringen af disse. Modulet omfatter tillige et kursus i metodelære, der skal danne grundlag for de studerendes specialeskrivning.

Institut for Militære Operationer gennemfører et modul, der behandler værnssfælles operationer, herunder logistik, i nationalt og NATO/EU-regi samt under FN- eller OSCE-mandat. De studerendes evne til at vurdere større komplekse operative og logistiske problemstillinger udvikles og øves, ofte under et betydeligt tidspres. Der arbejdes endvidere med forskellige værktøjer med henblik på at indgå i internationale stabe.

Institut for Operationsstøtte og Simulation gennemfører et modul, der bibringer de studerende de nødvendige teoretiske, metodiske og analytiske færdigheder til at kunne forestå og bidrage til løsningen af teknologiske problemstillinger i forsvaret.

Institut for Ledelse og Organisation gennemfører et modul, der bibringer de studerende den nødvendige teoretiske, metodiske og analytiske færdigheder, således at de – i lyset af forsvarets særpræg – kan forestå og bidrage til løsningen af generelle organisatoriske, ledelses- og styringsmæssige opgaver med vægten lagt på udviklingsopgaver og forandringsledelse.

En ikke ubetydelig del af undervisningen og opgaverne foregår på engelsk, hvilket er helt i tråd med dansk forsvars prioriterede opgave: Internationale operationer. Det skaber imidlertid et dilemma: Der er ingen tvivl om, at globalisering og internationalisering skaber et behov for at kunne beherske mindst et af de store fremmedsprog, først og fremmest engelsk. Det gør det også lettere at skabe et internationalt studiemiljø med lærere og studerende fra andre lande. På den anden side vil det gå ud over indlæringsdybden på en række områder. Man kan ikke gennemføre dybtgående overvejelser og analyser på fremmedsprog, medmindre man har særdeles gode sproglige forudsætninger. De vil nok først være til stede om nogle år. Der er tale om et meget arbejdskrævende kursus for den enkelte studerende og der fordres en betydelig studieegnethed.

Kurset bidrager ikke mindst til en dybere erkendelse af professionens grundvilkår og krav. Det bidrager samtidig til en analytisk og disciplineret arbejdsmetodik samtidig med, at de

sociale kompetencer udvikles, bl.a. gennem syndikatarbejdet. Kurset er helt centralt for stabsofficerernes og kommende chefers holdningsdannelse.

Sammenfattende kan man sige, at indhold og undervisningsmetode tager sit udgangspunkt i, at de udvalgte officerer har en høj intellektuel standard samt ikke mindst en stor studiekapacitet. Uddannelsen skal fremme den enkelte studerendes selvstændighed og ikke mindst udviklingen af kritisk, konstruktiv og kreativ tænkning samt en dyb forståelse af den militære professions grundvilkår. Evnen til "at tænke uden for boksen" er en afgørende egenskab for en moderne stabsofficer. Men også sociale kompetencer vægtes højt. Evnen til at samarbejde og kommunikere med andre søges fremmet gennem studiernes tilrettelæggelse.

Dertil kommer prægning i forhold til stabsetik, således at stabsofficeren præsenterer sine foresatte for løsninger, der er udarbejdet på et forsvarligt (videnskabeligt) grundlag, og som baserer sig på faglighed og ikke på forestillinger om, hvad foresatte eventuelt måtte ønske sig. Det er i øvrigt i den bedste preussiske generalstabstradition, og der er ligesom på Kriegsakademie i Berlin under Den Ældre Moltke tale om en elitær akademisk betonet uddannelse, et begreb, der ikke er lige populært alle steder i dag, men som er kernen i den videregående uddannelse, hvor faglighed, analytiske evner, systematik og metodik, tankens frihed og personlig integritet er fundamentet for de officerer, der skal stå i spidsen for og sikre en relevant udvikling af forsvaret.

Udfordringer i akademiseringsprocessen

Det fremgår forhåbentligt, at grundelementerne til en Master-uddannelse i War Studies er til stede i betydeligt omfang. De relevante faglige moduler har et kvalitativt niveau, der på næsten alle områder er på højde med den undervisning, der kan tilbydes på universiteterne, i visse tilfælde endda bedre. Dertil kommer, at den anvendte pædagogik, efter min opfattelse, generelt er et hestehoved eller to foran universiteterne. Indlæringen og dermed effektiviteten er derfor bedre. Det skyldes naturligvis en række forskellige rammebetingelser. De studerende på Stabskursus II er ældre end de universitetsstuderende og som oftest mere modne og motiverede. De får en god løn under deres uddannelse, men til gengæld har de ofte familiemæssige forpligtelser, der i en belastende studiesituation kan virke meget tyngende og som kræver betydelig selvdisciplin at kunne håndtere.

Akademiseringsprocessen har en lang række konsekvenser, som på sigt kommer til at bryde med traditionel militær uddannelseskultur. Vi skal først og fremmest vænne os til en akademisk tilgang til viden: Viden skal i princippet betragtes som en hypotese og argumenterne er langt hen af vejen vigtigere end løsninger. Det er vigtigt at være i stand til at frembringe og systematisere ny viden samt til stadighed at evaluere denne viden kritisk. Endelig er det vigtigt at kommunikere ny viden til relevante forskningsmiljøer og til en bredere offentlighed.

Et andet område, der kræver et vist kulturskifte, er undervisningsformen. Undervisningen på Stabskursus II på Forsvarsakademiet er som tidligere beskrevet præget af betydelige

intellektuelle og arbejdsmæssige krav. Der er mødepligt, hvilket ikke er tilfældet ved andre højere uddannelser. Der vil være et krav om øgede muligheder for at sammensætte et mere individuelt studieforløb med flere seminarer, workshops, mere projektarbejde og færre forelæsninger. Der vil være et berettiget krav om øget adgang til fordybelse. Disse krav kan hurtigt vise sig at kolliderer med forsvarrets berettigede krav om maksimal effektivitet med henblik på at gøre uddannelsestiden så kort som muligt, således at fraværet fra gavntjeneste minimeres. Her vil en velovervejet anvendelse af fjernundervisning have en stor fremtid, idet dog den holdningsdannelse og netværksdannelse, der finder sted under uddannelsens tilstedeværelsesdel ikke kan overvurderes, hvor kunsten vil bestå i at finde den rette balance mellem de to undervisningsformer. Dertil kommer, at fjernundervisning på dette niveau ikke endnu er udviklet i tilstrækkelig grad og at det ydermere vil kræve betydelige investeringer. Der er imidlertid en tendens i den danske universitetsverden – og i alt fald i Regeringen – til at se mere kritisk på effektiviteten på de højere læreanstalter med nøjagtig samme begrundelse: Større effektivitet og mindre omkostninger. Forhåbentligt vil det være muligt at mødes i et frugtbart kompromis mellem frie studieformer og effektivitet.

Som tidligere nævnt er det et krav, at kernekompetencerne skal forskningsbaseres, hvis den videregående militære uddannelse, stabskursus II, skal kunne gøre sig forhåbning om at blive akkrediteret. Det kræver ansættelse af forskere med en dokumenteret forskningsuddannelse og baggrund. Det er ikke noget problem, når det drejer sig om civile medarbejdere. Antallet af kvalificerede ansøgere i forbindelse med oprettelsen af Dansk Institut for Militære studier bekræfter dette. Derimod er det problematisk, når det drejer sig om militært personel, d.v.s. officerer. Forsvarsakademiet har hidtil været begunstiget af, at de officerer, der tilkommanderes som lærere og syndikatledere m. m., tilhører eliten i officerskorpset.

Medaljen har dog den bagside, at disse fremragende officerer, der har en stor karriere foran sig, normalt kun bliver ved akademiet i en kortere periode, typisk 2 år. Skal der drives forskningsvirksomhed, er en sådan beordringsperiode helt utilstrækkelig. Derfor arbejdes der på at finde et antal officerer, der har intellektuel kapacitet til at beskæftige sig med forskning og i muligt omfang give dem den fornødne forskningsuddannelse.

Det kræver, at de pågældende er indstillede på et alternativt karriereforløb, hvor deres forskningsmæssige baggrund udbygges gennem tjeneste i Dansk Institut for Militære Studier, Dansk Institut for Internationale Studier, Forsvarets Efterretningstjeneste, Forsvarsministeriet, eventuelt universiteterne i en udvekslingsordning og ikke mindst, hvis der kan findes økonomiske muligheder herfor, udveksling med tilsvarende institutioner i udlandet. Dertil kommer muligheden for at gennemgå et Ph.d.-forløb. Det er dog vigtigt, at de pågældende bevarer tilknytningen til professionens praktiske del, f. eks. gennem fortsat deltagelse i omgangstjeneste i forbindelse med internationale operationer, som i givet fald vil kunne indgå i egentlige forskningsprojekter og bidrage med uvurderlig empiri. Dette minder os om det delikate balanceproblem mellem den teoretiske/akademiske tilgang og den

praktiske professionelle tilgang, hvor frygten – ikke nødvendigvis særligt velbegrunderet - kan være, at den "akademiske" officer mister noget af sin handlings- og beslutningskraft.

Det er imidlertid helt afgørende, at der sættes såvel menneskelige som økonomiske ressourcer af til produktion af ny viden, der kan indgå i det helt centrale samspil mellem forskning og uddannelse, der er en forudsætning for et frugtbart forskningsmiljø. Forsvarsakademiet er i den henseende et lille miljø, der nødvendigvis må indgå i strategiske alliancer med relevante universiteter i ind- og udland, ligesom alliancer med udenlandske militære uddannelses- og forskningsinstitutioner er en nødvendighed, hvis der skal skabes et internationalt forskningsmiljø. Dette vurderes at være en nødvendighed i en globaliseret verden. Det er tillige en forudsætning, at de akademiske regler og kriterier følges, f.eks. ved ansættelse i videnskabelige stillinger, ikke mindst som institutchefer. Der skal defineres en norm for en tids- og ressourcemæssig fordeling af den enkelte forskers forsknings- og uddannelsesaktiviteter og der skal tildeles forskningsbevillinger til institutterne. Der skal endvidere etableres et egentligt censorkorps, ikke mindst af hensyn til kvalitetssikring. Et internationalt censorkorps må vel være målet på længere sigt.

En strategiplan for Forsvarsakademiets akkrediteringsproces omfatter følgende punkter:

- Ansættelse af videnskabeligt personale med formel forskningsuddannelse på Ph.d.-niveau.
- Ansættelse af forskere i stillinger med forskningsret og undervisningspligt.
- Ansættelse af institutledere med formel forskningsuddannelse og dokumenteret anerkendt forskningserfaring.
- Fastlæggelse af normer for det tidsmæssige forbrug for henholdsvis forskning og undervisning.
- Forøgelse af Forsvarsakademiets forskningsproduktion og publicering i anerkendte videnskabelige tidsskrifter og andre relevante publikationer.
- Styrkelse af en forskningsmæssig profil inden for Forsvarsakademiets unikke militære kernekompetencer.
- Etablering af en bestyrelse med repræsentanter fra brugere og den akademiske verden.
- Udvikle samarbejde og strategiske alliancer med relevante universiteter i ind- og udland.
- Samordning af uddannelserne ved Forsvarsakademiet, Hærens Officersskole, Søværnets Officersskole og Flyvevåbnets Officersskole.
- Militære lærere skal kunne tilbydes forskeruddannelse som led i en systematisk kompetenceudvikling.
- Der skal skabes attraktive alternative karriereforløb, omfattende Forsvarsakademiet, Dansk Institut for Militære Studier, Dansk Institut for Internationale Studier.
- Skabe betingelser for øget fordybelse og refleksion.
- Styrke nye kompetencer i folkeret, tik, kulturforståelse og kommunikation.
- Skabe pædagogisk udvikling, herunder at definere en policy for fjernundervisning.
- Fremme internationale samarbejdsmuligheder, herunder ansættelse af forskere fra udlandet.
- Skabe mulighed for et større civilt indtag på uddannelserne.
- Sikre moderne lokaliteter til undervisning og forskning.
- Etablering af et censorkorps.

Afslutning

Forsvarsakademiet var en af de institutioner i forsvaret, der blev mærkbart styrket i forbindelse med forsvarsforliget af 2004. Den organisationsstruktur, der implementeres den 1. januar 2007, er skræddersyet til at understøtte Forsvarsakademiets organisation. Når strukturen er fuldt bemandedet med bl.a. de civile akademikere, som skal udgøre grundstammen af forskere, indtil de kan suppleres med det fornødne antal militære, der har den rigtige forskningsmæssige baggrund, kan der tages de afgørende skridt i retning af akkreditering. Fundamentet er lagt, men det er stadig sårbart. En ændring i forvaltningen af det militære personel er en nødvendighed og en udvidelse af ressourcerammen i et mindre omfang vil være en forudsætning for en udvikling, som er uomgængelig, hvis man i fremtiden skal være i stand til at rekruttere de rette ledere og chefer, fastholde dem i forsvaret og sidst, men ikke mindst være i stand til at kunne lede og udvikle forsvaret i en uforudsigelig og kompleks verden. Dagbladet Fædrelandet skrev i 1842 om virksomheden på Den Kgl. Militære Højskole, Forsvarsakademiets forløber:

"..... den skal skænke Arméen, ikke blot Officerer, der er dygtige til at udføre visse særegne militære Forretninger, men en fast og kraftig Stamme af videnskabeligt dannede Mænd, som med det grundigt gennemførte Studium af de særegne Fag, hvori de nærmest skulle udfolde Deres Virksomhed, forene den højere Uddannelse, der hæver blikket over det praktiske Tjenestelivs snævert begrænsede Sfære, og gør det muligt at omfatte og overskue Militærorganismen i dens helhed. Når en sådan Dannelse mangler, er enhver gennemgribende Reform af Militærvæsenet forbundet med uovervindelige Vanskeligheder..."⁵⁸.

Dette blev skrevet i året 1842, men er stadig lige sandt.

Noter:

- 1) <http://www.kcl.ac.uk/schools/sspp/ws/ps/tpg/>
- 2) Katrine Nørgaard og Vilhelm Holsting: Internationale operationer i fokus. Forsvarsakademiet 2006, p.19-20.
- 3) Ibid. p.11
- 4) Ibid. p. 15
- 5) Ibid. p. 54
- 6) Ibid. p. 45
- 7) Ibid. p. 45
- 8) Se f.eks. Operation Joint Guard – SFOR i Bosnien af Karsten J. Møller, Udenrigs nr. 2 1998 p.43-63.
- 9) FOFT Rapport nr. M-16/2005 Den militærteknologiske udvikling af Svend Bergstein, Niels Krarup-Hansen og Peter Lawætz.
- 10) Professor, dr. Philos, Janne Haaland-Matlary: Den internationaliserede militærmakten:

Hva kreves av offiseren? Festforelæsning i anledning af Forsvarsakademiets 175. årsdag, den 1. november 2005, trykt i Festskrift i anledning af Forsvarsakademiets 175. årsdag, p. 80-98. Citatet findes på p.95. Det indledende afsnit er i øvrigt stærkt inspireret af professor Haaland-Matlarys værker: Values & Weapons. From Humanitarian Intervention to regime change? Palgrave MacMillan 2006 samt Janne Haaland-Matlary & Øyvind Østerud (red.): Mot et afnasjonalisert forsvar? Abstrakt Forlag AS Oslo 2005.

- 11) Den sovjetiske militærencyklopædi, Sovjetskaya Voennaya Entziklopediya, bd.II (Voennaya Nauka) p. 183-88. Voyennaya Izdatel'stvo Ministerstva Oborony CCCP 1976 samt K. J. Møller: Udviklingen i sovjetiske militære doktriner i Sikkerhed og Nedrustning bd. 1, p.204-39. Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg 1985.
- 12) Citeret efter OL K. V. Nielsen: Krigens principper: En historisk oversigt. Militært Tidsskrift 98. årgang. Maj 1968, p. 204.
- 13) Se Johannes Witt-Hansen: Clausewitz – videnskabsteoretisk set, bind III, p. 877-85 i Clausewitz: Om krig. Oversat og redigeret af oberst Nils Berg. Rhodos København 1986.
- 14) Hervé Coutau-Begarie: (Bréviaire stratégique) Breviar om strategi p. 17, udgivet i dansk oversættelse ved OL Jens Rossen-Jørgensen i serien Forum for forsvarsstudier, Forsvarsakademiet 2004. Hervé Coutau-Begarie er Directeur d'études a l'École pratique des Hautes Études et Directeur du cours de strategie au Colleges Interarmées de Defense. Han er tillige forfatter til det monumentale værk: Traité de stratégie, Economica Paris 1999.
- 15) Breviar om strategi p. 17.
- 16) Johannes Witt-Hansen, op. cit. P. 890-98.
- 17) Om krig, bd. I p.135
- 18) Thomas Højrup: Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet 2002, kapitel 4: Det krigsvidenskabelige værksted, p-186-87.
- 19) Nils Berg: Landkadetakademiet og Hærens officersskole 1713-1988. Hærens officersskole København 1988, p. 95
- 20) Ibid. p. 96
- 21) Ibid. p. 97
- 22) Mikkel Storm Jensen: krigsførelsens kredsløb, p. 176-201. Militært Tidsskrift 133. årg. Nr. 1 April 2004.
- 23) Niklas Zetterling: Varför militärteori?, p. 59-65 i Kung. Krigsvetenskabsakademiens Handlinger og Tidsskrift, 3. hefte 2002, 206. årg., samt OL K. V. Nielsen Krigens teori og krigens principper, p. 234-46, Militært Tidsskrift 98. årgang, juni 1969 og samme: Den klassiske krigsteori, p.374-87 Militært Tidsskrift 108. årg. Oktober 1980. Se endvidere Colin S. Gray: Recognizing and Understanding Revolutionary change in Warfare: The Sovereignty of Context. U.S. Army War College. February 2006.
- 24) Breviar om strategi, p. 14.
- 25) Ibid. p. 14
- 26) Niklas Zetterling, op. cit. p. 60.
- 27) Ibid. p. 59-65.

- 28) Paradigmatænkning (og dens begrænsning) af Per Darmer & Claus Nygård, p. 23-25 i Samfundsvidenskabelige analysemetoder. Claus Nygård (ed.) Forlaget Samfundslitteratur København 2005.
- 29) Citeret efter Colin S Gray: Modern Strategy. Oxford University Press. Oxford 1999, p.17.
- 30) Ibid. p. 17
- 31) Ibid. p. 17.
- 32) Général André Beaufre: Introduction à la stratégie. 4. éd. Paris IFRI – Economica 1985.
- 33) Colin Gray: Modern Strategy, p. 19.
- 34) Ibid. p.19.
- 35) Ibid. p.23.
- 36) Ibid. p. 24.
- 37) Breviar om strategi, p. 23.
- 38) Ibid. p. 24.
- 39) Ibid. P. 24-25.
- 40) Ibid. p. 25.
- 41) Försvarshögskolan: Ämnesplan för krigsvetenskap, p. 4-5. Stockholm 2005.
- 42) Den sovjetiske militærencyklopædi, Sovjetskaya Voennaya Entziklopediya, bd. II, p. 186-88
- 43) Se <http://en.wikipedia.org/wiki//military-science>
- 44) Citeret efter MJ Claus Andersen, HIAS (forsvarets suveræne Clausewitz-ekspert) i dennes kommentar til artiklens 1. udkast.
- 45) Bertel Heurlin. Riget, magten og militæret, p. 156-58. Århus universitetsforlag 2004.
- 46) Bertel Heurlin i en kommentar til 1. udkast af denne artikel.
- 47) Se Hans Siggaard Jensens kommentar: Krigsvetenskap og officersuddannelse p. 4-5
- 48) Överste Johan René: Införende av huvudämnet krigsvetenskap vid Försvarshögskolan p. 76 i Kungl. Krigsvetenskabsakademiens Handlinger og Tidsskrift 2002, 2. hefte, 206. årg.
- 49) Ibid.
- 50) Ämnesplan för krigsvetenskap., p. 2-5
- 51) Se f.eks. "Tillidens teknologi – Den militære ethos og viljen til dannelse," Ph.D. afhandling af Katrine Nørgaard, Institut for Antropologi, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet, februar 2004, "Den Globale Soldat – Identitetsdannelse og identitetsledelse i multinationale militære organisationer," Ph.d. afhandling af Merete Wedell-Wedelsborg, Copenhagen Business School, Institut for Interkulturel Kommunikation og Ledelse, september 2006 samt Katrine Nørgaard og Vilhelm Holsting: "Internationale Operationer i Fokus," Forsvarsakademiet 2006.
- 52) Se f.eks. Colin s. Gray: Recognizing and Understanding Revolutionary Change Warfare: The Sovereignty of Context, Antulio J. Echevarria II: Fourth-Generation War and other Myth. U.S. Army War college. November 2005 og William S. Lind: Understanding Fourth-Generation War. Military review, Vol. 84, No. 5, September/October 2004 p. 12-16.

-
- 53) Nørgaard & Holsting op. cit.
 - 54) Rapport fra Arbejdsgruppen vedrørende justering af Forsvarets personel- og uddannelsesstruktur, Del I Forsvarsministeriet februar 2007.
 - 55) Dette og de følgende afsnit bygger på mine artikler i Festskrift i anledning af Forsvarsakademiets 175. årssdag, Forsvarsakademiet 2001-2005 p. 24-39 samt Forsvarsakademiet efter 2005 p. 144-154.
 - 56) Forsvarets linjeofficersuddannelser. Rapport fra Danmarks Evalueringsinstitut. 2003
 - 57) Festskrift p. 149.
 - 58) Festskrift p. 34 citeret efter Dagbladet Fædrelandet 1842.

Krigsvidenskab og officersuddannelsen

Kommentarer til "Den videregående officersuddannelse i det 21. århundrede: War Studies eller krigsvidenskab som kerneelement?"

af professor Hans Siggaard Jensen

Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet

Den artikel som her skal kommenteres beskæftiger sig med en række forskellige problemstillinger som i det følgende vil blive behandlet og kommenteret.

Disse er:

- spørgsmålet om eksistensen af en krigsvidenskab
- spørgsmålet om hvilken karakter den har, hvis den findes
- spørgsmålet om sammenhæng mellem krigsvidenskab og officersuddannelse
- spørgsmålet om sammenhæng mellem officersuddannelse og officerspraksis/profession
- spørgsmålet om akademisering og forskningsbasering

Jeg vil forsøge at forholde mig til hvert af disse spørgsmål og sluttelig give nogle mere generelle konklusioner og anbefalinger.

Først vil jeg dog gøre et par helt generelle bemærkninger om "Den videregående officersuddannelse i det 21. århundrede".

De ovenfor nævnte typer af spørgsmål har været grundigt og langvarigt drøftede i relation til en række professioner og uddannelser hvor der

- a. sker store ændringer i kvalifikationskravene
- b. sker udstrakt brug af forskningsbaseret viden og denne brug er stigende.

Eksempler på sådanne uddannelsesområder er business, ingeniørområdet og det pædagogiske område. Også indenfor de mere "traditionelle" professioner er der foregået tilsvarende diskussioner, således indenfor læge/sundhedsfeltet. Lægefeltet er gammelt og har været en profession siden middelalderen. Der har således altid været en akademisering. Videnskabeliggørelsen sker i løbet af 1800-tallet, hvor der kræves forskningsbasering af uddannelsen i en ny forstand, og hvor der kræves evidens for behandlinger og praksis. Det er en proces der stadig foregår, f.eks. nu knyttet til den omfattende – både danske og internationale – diskussion om evidensbaseret medicinsk praksis¹. En række diskussioner har været båret af to forhold:

- a. den nævnte tendens i retning af evidensbaseret praksis (Cochrane, Campbell centrene) og tilsvarende se f.eks. det danske initiativ for et clearinghouse i uddannelsesforskning www.dpu.dk/clearinghouse

- b. diskussionen om forskningens ændrede karakter i forhold til kravene til forskning og forskningsbaseret uddannelse i videnssamfundet/vidensøkonomien, hvor især den i midten af 1990'erne fremsatte tese om Modus 1 og Modus 2 forskning har været indflydelsesrig².

Et element i den ovenfor nævnte diskussion om forskningens ændrede karakter har været teser om ændringer i kompetenceforholdene, især forholdet mellem videnskabelige discipliner og kompetencer i professioner. Indenfor nogle områder, sker der en tæt tilknytning mellem professionel aktivitet og vidensområder, således at vidensområderne fokuseres og måske endda kan karakteriseres som ét vidensområde. Der bliver således en én-til-én sammenhæng mellem en bestemt vidensform, en bestemt disciplin eller et bestemt fag (i betydningen fagområde snarere end fag i betydningen håndværksfag) – det kunne kaldes homogenitet. Indenfor andre områder er det modsat, der opstår et professionelt felt, et erhvervsaktivitetsområde men uden at der er tilknyttet et homogent vidensfelt, eller tidligere homogene områder bliver mere heterogene. IT området er et eksempel på det første, sundhedsområdet på det sidste. Det er dimensionen homogenitet-heterogenitet i vidensstruktur indenfor et professionsfelt. En anden dimension er udviklingen i den de-facto arbejdsdeling. Nogle felter undergår en kraftig arbejdsdeling og dermed opsplittes vidensfelter og tilhørende uddannelser, mens der i andre sker det modsatte, der er nok kraftig arbejdsdeling, men den bliver ikke formaliseret og den slår ikke igennem i en opdeling af vidensfelter. Et eksempel på det første er opdelingen mellem revisor og management-konsulent. Af flere legale grunde er det to forskellige funktioner. Flere firmaer virkede indenfor begge felter og knyttede dem sammen. Men de er nu opdelt og har helt forskellige uddannelsesveje og vidensgrundlag. Et andet er den noget ældre opdeling af alt der har med skibsfart at gøre. Der er forskel på at være kaptajn, at være befragter, shippingagent og reder. Der er felter der har mange forskellige former for arbejde og funktioner, men som søger et fælles eller enhedsskabende vidensgrundlag. Et væsentligt eksempel fra de seneste årtier er sygeplejefeltet. Her har man mange forskellige funktioner for sygeplejersker. Denne semi-profession – en profession som er afhængig af en anden – har udviklet sig til en egentlig profession via akademisering og forskningsbaseret. Det har den gjort ved at skabe sig et selvstændigt vidensfelt forskelligt fra det traditionelt lægevidenskabelige. Man har fokuseret på pleje og omsorg som selvstændigt felt, anlagt et holistisk syn på person, patient og sundhedssystem, og igangsat forskning og forskeruddannelse. Det er sket i en række lande som f.eks. Canada (hvor det rigtigt begyndte), Norge og Danmark. Det har så igen medført at der indenfor sundhedsfeltet er flere vidensregimer og flere professioner, der ikke nødvendigvis er hierarkisk ordnede i forhold til hinanden, men godt selvfølgelig kan være det internt (som professioner stort set altid er og vidensfelter ofte er).

Det militære felt ser ud til at være underlagt nogle af de samme problemstillinger. Umiddelbart ser det ud til at feltet søger en kompetencemæssig homogenitet, at der er en stor de-facto arbejdsdeling, men tendens til at den ikke bliver formaliseret idet man søger at opretholde én officersuddannelse, eller i hvert fald et stort fælles grundlæggende element – sådan som f.eks. og lægerne gør det. De fleste klassiske professioner og også de fleste

nye har søgt at opnå professionsstatus og –udvikling via vidensgrundlaget og via en søgen efter homogenitet. Den faktiske udvikling indenfor praksisfeltet har dog ikke altid fulgt dette spor. Et eksempel der altid bruges på at man i et praksisfelt søger heterogenitet er IT-området, hvor der bruges ingeniører, dataloger, psykologer, økonomer, organisationsteoretikere etc. etc., alle med meget forskellige vidensbaggrunde. Og man anser det for en styrke i feltet. Ingeniørerne søgte længe efter et fælles naturvidenskabeligt-matematisk grundlag, men også her har IT feltet skabt ravage. Det er ikke særlig klart at IT-ingeniører har brug for kemi, og den matematik de har brug for er helt anderledes end den som bygnings-ingeniører har brug for. Diskret matematik og matematisk logik er IT relevant, mens det er analysen der er afgørende for de andre (selvom den udstrakte brug af IT-systemer i f.eks. bygningsområdet kan føre til at man må tage noget IT-relevant matematik ind).

I forhold til forsknings- og vidensformer – den nævnte Modus 1 og Modus 2 diskussion – kan man sige at de fleste praksisfelter der har holdt fast ved Modus 1 synspunktet sonder mellem grundlæggende discipliner og så anvendte discipliner (samt selvfølgelig i sidste ende selve anvendelsen af viden). Et praksisorienteret vidensfelt er så bygget op af en række grundlæggende teori-orienterede discipliner (hvoraf vidensfeltet trækker på grundlæggende teorier og viden om delområder) og en eller flere anvendelsesorienterede discipliner – typisk kaldet "anvendt X" hvor X så er navnet på den teoretisk grundlæggende disciplin – der retter sig imod selve anvendelsesfeltet. Denne forståelsesramme har været brugt indenfor ingeniørfeltet (et eksempel kunne være Lunds Tekniske Højskole/Lunds Universitet, hvor man har et institut for "tillämpad elektronik"), lægevidenskab, erhvervsøkonomi/business. Den har ikke haft samme anvendelse indenfor IT, måske fordi det her er klart at kun små dele af de grundlæggende teoretiske discipliner er relevante for praksisudøvelsen. IT praktikere kan således have brug for viden der er matematisk, fysisk, psykologisk, logisk, filosofisk etc., men det er kun en meget lille del af psykologien som er væsentlig (f.eks. i relation til design af Human-Computer Interfaces (IT-vidensfeltet kaldes her HCI)) og også andre vidensfelter, der må opfattes som praksisorienterede må inddrages, f.eks. antages design ikke at være en grunddisciplin, men netop en anvendt disciplin.

Eksisterer der en krigsvidenskab?

At kunne svare på dette spørgsmål forudsætter at vi har klare kriterier på hvad det vil sige at en videnskab eksisterer. Der er ikke tvivl om at der eksisterer viden om krig, og at viden om krig bliver brugt i praksis. Så der eksisterer krigsforskning og en vidensbrugende profession. En fremgangsmåde er at søge svaret via en model der skulle udpege det for krigsvidenskaben specifikke og dernæst søge at give svar på om der omkring dette kan udfolde sig en vidensaktivitet der med rette kan kaldes en videnskab eller videnskabelig. Mange professioner har søgt at gå denne vej. Hvad er det specifikke ved "teknisk videnskab", ved "erhvervsøkonomi", ved "pædagogik" osv. osv. At være ingeniør, leder eller lærer er ikke at være forsker eller at forske. Der er tilsvarende mange læger der ikke forsker, men i forbindelse med naturvidenskabsbaseringen i løbet af 1800-tallet blev der skabt en tradition for at rigtig gode hospitalsafdelinger drev forskning, og at overlæger som de

ansvarlige skulle have en forskningsbaggrund – dvs. enten en doktorgrad eller i dag en phd.-grad. De danske hospitaler der ønsker prestige ønsker derfor også status som såkaldte universitetshospitaler.

Krig som fænomen har været studeret af historikere, sociologer, polititologer, organisationsteoretikere (Clausewitz's distinktion mellem taktik og strategi er her helt grundlæggende), logistikere, økonomer, psykologer etc. etc.. Man kunne så danne en krigsvidenskab forstået som en anvendt disciplin, der trak på de relevante dele af disse vidensområder, og dermed også var baseret på en flerhed af videnskabelige metoder, som arvedes fra de enkelte discipliner (bemærk her at et felt som "logistik" igen i sig selv ville blive anset som en anvendt disciplin). Denne måde at se situationen på har f.eks. været anvendt indenfor erhvervsøkonomi, hvor man trak på økonomi, sociologi, psykologi, antropologi osv.. Spørgsmålet er så hvad der udgør kriteriet på sammenstykningsen og om denne har noget enhedsmæssigt i sig andet end at den handler om det samme empiriske felt – krig. Til illustration af denne model bruges ofte eksemplet med en pære. Er der en pærevidenskab? Pæren kan studeres biologisk, kemisk, fysisk, økonomisk, psykologisk osv. osv. Hver disciplin ser på pæren på en særlig måde, og vi får masser af viden om pæren. Men deraf slutter vi ikke at der findes en pærevidenskab. Når der f.eks. har været publiceret bøger med titler som "Bicycling Science", så har man ikke hævdet at der findes en særlig cykelvidenskab, men snarere forstået det som den samling af viden om cykler og cykling som de forskellige eksisterende videnskaber kan bidrage med (fysik, materiale-fysik, kemi, biologi (træningsfysiologi), psykologi, historie (cyklens historie), økonomi (transportøkonomi), sociologi (cyklings sociologi) etc. etc.).

Vi kan så spørge om der findes mere generelle svar på hvornår der eksisterer en videnskabelig disciplin. Der er typisk tre typer svar:

1. Et vidensområde er en videnskab når det har sin egen metode og sin egen genstand – altså defineret genstand og metode.
2. Et vidensområde er en videnskab når det knytter an til et problemområde, der er fokalt organiseret – dvs. hvor der er centrale problemer og perifere problemer, og hvor det antages at der er givet svar – typisk via hypoteser og teorier - på det/de centrale problemer – altså problemorientering.
3. Et vidensområde er en videnskab når det igennem de forskellige former for praktisk erfaring har vist sig hensigtsmæssigt at organisere den foreliggende viden så det bliver defineret som en disciplin, et område, en videnskab – altså at videnskaber er et resultat af vores erfaring med omgangen med viden.

I relation til 1. er spørgsmålet om krigsvidenskaben klart at besvare. Der er ikke nogen egen metode til studiet af krig. Der er derimod et empirisk felt, men dette har ikke karakter af en genstand. Krig eksisterer givetvis i forskellige ontologiske sfærer, typisk det sociale, men formentlig også i det mentale. Lad os se på analogien med sygdom. Sygdomme er for en biologisk betragtning en normal form for biologiske processer. Som sådan er

der ikke nogen forskel mellem det syge og det sunde. Der er tale om forskellige slags biologiske processer. Som mentalt og socialt fænomen er sygdom noget uønskværdigt og smertefuldt. Sygdomme eksisterer altså ikke som særlige genstande – selvom mange mener det når de siger at de har fået en diagnose, hvor det så fremstår som om sygdomme er en slags særligt eksisterende biologiske arter. Man kunne måske sige at krige er et socialt fænomen, og som sådan er metoden de sociale videnskabers metode, mens genstanden er en underafdeling af det sociale. Dermed ville krigsvidenskab f.eks. ligne kriminologi, der er en del af socialvidenskab der studerer forbrydelser. Men her har vi igen et problem med det forhold at kriminologi også kan trække på en helt anden videnskab med en helt anden metode – den juridiske. Denne er ikke nødvendigvis at forstå som retssociologi, men snarere studiet af hvordan vi skaber og anvender retslige normer. Her er – som i tilfældet med krigsvidenskab – også et normativt jo næsten filosofisk element.

De to andre kriterier giver andre typer svar og problemer. Der findes en mængde viden om krig, men findes der i krigsvidenskab andet end opdeling af viden eller kategorisering af deldiscipliner? Findes der problemer og teorier der giver svar på disse? Vel at mærke således at problemerne ikke er praksisproblemer, men problemer der er formulerede så de involverer viden. Vi er her ved forskellen mellem erfaringsbaseret og vidensbaseret. Vi kan sige at bud på centrale problemer kunne være: hvad slags socialt fænomen er krig? hvorfor opstår krig? hvordan vindes krig? En krigsvidenskabelig teori giver hypotetiske svar på disse problemer, og kan derfor i en vis forstand testes, idet en praktiker kan søge at følge de handlinger som teorien i et givet tilfælde ville foreskrive. Det kan selvfølgelig vise sig at være meget dyre eksperimenter – men i princippet er det muligt. Notatet henviser til Clausewitz. Vi kunne sige at hans teori siger at krig er videreførelse af politik med andre midler under anvendelse af alle til rådighed stående ressourcer, og den opstår når politiske midler svigter, og vindes via overlegenhed i ressourcer. Koldkrigstidens neo-clausewitzianere der formulerede strategien for nuklear krig eller fravær af samme, så ud fra denne teori en afgørende ny situation, baseret på at det var afgørende at våbnene var produceret ikke for at blive brugt men for ikke at blive brugt (eks. Johs. Witt-Hansen og Anatol Rapoport³). I denne teori føres krigsanalysen således tilbage til en forståelse af hvad politik er. Hvis denne er rigtig er teorien relevant – hvis den ikke er, så er teorien om krig det heller ikke. Notatet antyder at konceptionen af politik og krig knyttet til forestillingen om suveræne stater med overhoveder og hære – paradigmet siden den Westfalske fred og frem til FN og Geneve-konventionerne – ikke længere er tilstrækkeligt. Terrorisme, fredsbevarelse og måske især freds-skabelse (Afghanistan, Irak) giver helt nye problemer, jf. også diskussionen om situationen i Irak er en borgerkrig eller ej. Er borgerkrig i øvrigt overhovedet krig i Clausewitz' forstand?

Den tredje opfattelse af hvornår noget er en videnskab kan siges at være den mest liberale. Her er erfaringerne med organiseringen af vores viden væsentlig. Man kan sige at "krigsvidenskab" som term er udtryk for en opfattelse der enten er lig 1. eller 2., men "war studies" mere er knyttet til 3. Ligesom f.eks. "area studies", "gender studies", "science studies". Der er et empirisk og vigtigt felt, og vi ønsker at konstituere det fordi vi

har nogle sociale institutioner som f.eks. hær, flåde og luftvåben, og de virker sammen som "forsvaret" – selvom det i dag har helt andre funktioner end forsvar af det nationale territorium.

Det er vigtigt at gøre sig klart at der i vores organisering af forskning og højere uddannelse ikke anvendes noget entydigt klassificerings-grundlag. Alle de tre nævnte former for opdeling findes. Der er enheder der er klart definerede via genstand og metode, der er problemorienterede enheder og enheder baseret på hvilken organisering der er hensigtsmæssig.

Hvilken karakter har en krigsvidenskab hvis den findes?

Det forekommer klart nok at hvis der findes en krigsvidenskab – konstitueret på den ene eller den anden måde – kan den kun have eksistens hvis den er relateret til den sociale sfære som krig er. Den må altså – hvad enten den er en anvendt disciplin a la Modus 1, en praksisorienteret forskningsaktivitet der er problemorienteret a la Modus 2, eller en social konstruktion baseret på hensigtsmæssighed af vor organisering af viden – være nyttig for praktikere. Denne nytte kan have karakter af instrumentel nytte. Det vil betyde at krigsvidenskaben må have lovmæssighedskarakter, for ellers er det umuligt at anvende den på nye tilfælde. Dermed afvises en rent ideografisk karakter af den. Det nomotetiske kan siges at blive normativt når der indgår udefra kommende mål. Lægen skal fremme sundhed og minimere lidelse. Det er normative mål. Det er kun muligt hvis den viden hun har, har lovmæssighedskarakter. Ellers kan hun ikke bruge den til at gøre noget i det konkrete tilfælde. Ren "forståelse" af tilfældet giver ingen handleanvisninger. Men der kan tænkes andre former for nytte. Vi kan tale om konceptuel nytte. Det betyder at en given situation konceptualiseres anderledes, hvilket så åbner op for nye handlemuligheder. Vi kan sige at forståelsesrammen ændres. Krigshistorien giver adskillige eksempler på at der er sket en ny konceptualisering af en konflikt. Napoleon kunne sikkert levere en del. Han så hære og krig i et andet perspektiv end det dynastiske. Der blev kæmpet for social forandring. Det var umuligt for Habsburgerne i Wien, Zar Alexander og andre at forstå dette.

Andre forstod det måske bedre, og handlede derefter – Wellington i Spanien kunne måske være et eksempel. Det er stadig handlemuligheder der er afgørende, dvs. ændringer i praksis. Vi kunne også tale om en art symbolsk nytte. Her er alt i praksis som det nu engang er, og en videnskab er alene knyttet til at skabe en bestemt identitet. Descartes hævdede at have skrevet en lærebog i fægtning baseret på geometri. Lad os antage at den ikke havde nogen instrumentel nytte, ej heller nogen konceptuel nytte, så kunne den stadig bidrage til at give fægtemestre og diverse fægtere – musketerer og andre – en bestemt identitet, f.eks. at deres praksis var systematisk, videnskabsbaseret, in tune med hvad der i øvrigt skete i de mest fremskredne videns- og praksisfelter. Vi er her tæt på at videnskaben får en næsten rent ideologisk karakter. Krigsvidenskaben ville med denne opfattelse være den centrale faktor i at sikre at der eksisterede en officersidentitet, og leverandør af nogle centrale elementer i denne identitet. Et eksempel på denne type problem kunne være ingeniørerne. De baserer sig på naturvidenskab – typisk – og på at de kan anvende naturvidenskabelige teorier til at løse praktiske problemer. Det er instrumentel

nytte. Men deres kriterier på løsning af problemer er ikke naturvidenskabelige. De knytter typisk an til at de vil løse problemer på en ingeniørfaglig rigtig måde, og den forstå de som godt håndværk. Dette håndværk skal man kunne og have demonstreret og det skal erhverves i ingeniøruddannelsen og via praktisk erfaring. Deres forståelse af "faglighed" er dermed knyttet til en håndværksmæssig identitet og den type faglighed som er den håndværksmæssige. Ingeniører diskuterer ikke på samme måde som videnskabsmænd, de er mere interesseret i praktiske resultater end i at påpege logiske inkonsistenser eller i at opnå teoretisk stringens og konsistens.

Krigsvidenskab som social videnskab kan formentlig have både instrumentel og konceptuel nytte. Formentlig også symbolsk, dog nok da først og fremmest som krigshistorie.

I flere sammenhænge hvor man har søgt efter den centrale for en profession definerende disciplin er man løbet ind i det der kaldes "vaniljekranssyndromet". Det ser ud som om der er noget meget centralt, men jo mere man ser efter det og leder efter det, jo mere fremstår det som det hul i midten som egentlig konstituerer feltet omkring – kransen – snarere end det massive fokus. Man ser således ihærdigt efter det der ikke er. Derimod sker der en masse i kransen udenom. Det er afgørende at finde ud af om krigsvidenskabsproblemet har denne karakter.

Et indflydelsesrigt bud på analyse af videnskabelige discipliner er leveret af organisations-teoretikeren Richard Whitley i bogen "The Intellectual and Social Organization of the Sciences"⁴. Whitley organiserer de enkelte discipliner ud fra tre dimensioner:

1. Strategisk sikkerhed/usikkerhed, hvilket vil sige om man i et vidensområde ved hvad man vil og hvorfor man gør det.
2. Teknisk sikkerhed/usikkerhed, hvilket vil sige om man er enige om hvordan man i givet fald skal gå frem, dvs. om man har klare metoder.
3. Grad af gensidig afhængighed, hvilket vil sige om man er afhængig af at arbejde sammen eller man kan have mange små skoledannelser, denne dimension opdeler han igen i en funktionel afhængighed og en strategisk afhængighed.

Den sidste dimension er inspireret af en anden opdeling af forskning i hvad man har kaldt "urban" og "rural" discipliner. De urbane er præget af et fokus – analogt med byens marked – og megen interaktion og samarbejde – som handelen på markedet – mens de rurale er præget af parcelering, og af at hver man dyrker sit eget felt eller sin egen jord. I urbane discipliner arbejder man ofte mange på samme område og med samme problem, mens de rurale nok arbejder efter en fælles metode, men beskæftiger sig med hver deres lille område. Historie er en typisk rural disciplin. Man har fælles metode – f.eks. angivet som kildekritisk metode – men man studerer typisk de næsten uendeligt mange små dele man kan koncentrere sig om – eks. byzantinsk diplomati i perioden 800-850. Teoretisk fysik er

et eksempel på en urban disciplin. Der er mange tusinde forskere der arbejder med at udvikle den samme teori, og løse det eller de samme problem/er. Man mødes ofte til intense kongresser hvor flere tusinde deltager i diskussioner. I modsætning hertil er rurale discipliner præget af et stort antal små ekspertgrupper, der mødes til mere eksklusive workshops (se for uddybning Tony Becher: *Academic Tribes and Territories – Intellectual Inquiry and the Cultures of Disciplines*⁵).

Hvis vi anvender Whitley på krigsvidenskaben må man antage at den har høj strategisk sikkerhed, dvs. man ved hvad man vil opnå. Til gengæld har den sikkert høj taktisk usikkerhed, idet man ikke ved hvordan man skal opnå det. Man kunne sige at ét bud kunne være forsøg på via krigshistoriske case-studier at lære noget generisk, et andet kunne være at udvikle en art "operations analysis" der ville give mulighed for via formelle eller computerbaserede modeller og simuleringer, at løse afgørende problemer. Det vil være to helt forskellige metoder. Graden af gensidig afhængighed vil strategisk være stor. Man kan næppe tænke sig at man kan leve med indenfor én militær organisation at have mange forskellige tilgange. Der skal etableres en større konsensus end hvad der er tilfældet i andre discipliner. Den funktionelle afhængighed vil nok afhænge af den situation man er i med den taktiske sikkerhed. Hvis man f.eks. laver mange krigshistoriske case-studier, så er der lav funktionel afhængighed, da de jo fint kan laves af forskellige af hinanden uafhængigt arbejdende forskergrupper. Hvis man tænkte sig man satsede på en art "operations analysis" ville man mere ligne de formelle videnskaber, og der er der en høj grad af funktionel afhængighed. Den ene gruppes resultater har høj grad af betydning for andre grupper og vice versa.

Sammenhængen mellem krigsvidenskab og officersuddannelse

Der er tidligere refereret til "vaniljekrans-syndromet". Det opleves som et stort problem hvis man antager at en professions-uddannelse skal have et vidensfokus. Men det har de fleste professionsuddannelser nok ikke. Til gengæld kan man sige at en professionsuddannelse kan have en bestemt fokal struktur, hvor fokus er knyttet til eksemplariske former for praksis herunder problemløsning. En skibskaptajn skal kunne navigation, stabilitetsberegning, logistik, maskinlære og måske noget generel personaleledelse. Der er så andre eksperter ombord – f.eks. maskinmesteren, som ved mere om maskinlære etc. etc.. Vi kunne tænke os en struktur hvor der er flere "snævre" eksperter og kaptajnen er så den, der kan levere overgribende indsigt og problemløsning. Vi ser det samme i den militære situation. Der er særlige matematiske problemer knyttet til artilleriet, og særlige logistikproblemer til ingeniørtropper, maskin-tekniske problemer til pansertropper etc. etc..

I den traditionelle forståelse af forskningsbaseret uddannelse sådan som den er overleveret fra det moderne universitets opståen omkring begyndelsen af 1800-tallet er basis for universitetet forskningen. Deltagelse i forskning er afgørende for den dannelse som sker. Wilhelm von Humboldt – den person der mest direkte præger det moderne universitet – ser i forskningen den bedste metode til at skabe selvstændigt tænkende karakterfaste personer, der kan danne ryggraden i et borgerligt samfund. Det er forskning som aktivitet

der er nyttig, ikke forskningens resultater. De professionsorienterede uddannelser har et andet forhold til forskning. Her skal forskningsbaseret give mulighed for at løse opgaverne bedre. Man kan sige at forskningen skal støtte de kvalifikations-målsætninger man har med uddannelserne. Man skoles i juridisk metode for at blive en god sagfører eller administrator, man skal vurdere kliniske forsøg for at kunne vælge den optimale behandling til en patient med en given sygdom.

Der er således en tæt sammenhæng mellem de videns- og kompetence-krav der er i en profession og så den forskning som er relevant i forbindelse med uddannelsen til denne profession. Her er det igen vigtigt at mange professionsuddannelser har flere typer aktivitet som deres indhold, hvoraf det mere skolastisk/akademiske kun udgør én del.

Det peger alt sammen på at en bestemmelse af indhold, form og forskningsbaseret for officersuddannelsen må basere sig på en kompetence-analyse og -beskrivelse for denne profession. Det så meget desto mere som det ser ud som om kompetencekravene er under stærk ændring. Det er dog ikke helt klart i hvilken retning de går.

Man kunne måske sammenligne med situationen omkring lederuddannelse. Der har dels været en meget lang diskussion om værdien og nytten af forskningsbaseret af denne. Case-baseret uddannelse har en lang tradition siden den blev introduceret i slutningen af 1800-tallet på Harvard Business School. Dels har der været en lang diskussion af spørgsmålet om generalist- versus specialist-uddannelser. Man kunne sige at der er en analogi imellem forestillingen om en generel officersuddannelse og en generel lederuddannelse. Tendensen i den sidste har været imod at skabe en art hierarki, hvor toppen er en strategisk orienteret leder-profil. Der med bliver den fundamentale lederfunktion knyttet til faget "strategic management", der også har haft en enorm vækst i de sidste årtier, og ofte anses for at udgøre "kernen" i en leder-uddannelse.

Modtendensen har været at en række mere specielle felter ser ud til at kunne få strategisk indflydelse, og derfor ændrer karakter. Et eksempel kunne være innovationsledelse. En virksomhed kan sætte sig strategiske mål, men kan kun nå disse hvis den også har de nødvendige evner til det. Hvis disse primært er knyttet til innovationspotentialen, så bliver innovationsledelse pludselig strategisk skabende. Hvad der kan innoveres bliver definerende for de mere overordnede strategiske mål. Tendensen i retning af større videns- og -innovations-baseret har typisk præget udviklingen i den retning. Så bliver de overordnede strategiske mål langt mere åbne og evnen til at være fleksibel bliver afgørende – hvad Henry Mintzberg tidligt i fasen har kaldt "emergent strategy". Det kunne ligne situationen indenfor det militære område. Fra at krig er konflikt mellem stater der hver især er politisk ledede – demokratisk eller autokratisk er underordnet – og realiseres med velorganiserede hære ændres billedet til situationer præget af fredsskabelse/bevarelse, konfliktløsning, genopbygning, etc. etc.. De politiske mål bliver mere åbne/vage – a la "skab forudsætningen for demokrati" etc. – og der er meget store krav om fleksibilitet og "lokal" fortolkning af virkemidler, for ikke at sige strategi – mission, vision, identitet etc..

Generelt kan man sige at det er svært at lave indholdsbestemmelse i professionsuddannelser hvor der kræves evnen til fleksibilitet uden på basis af en kompetence-analyse. Den klassiske didaktiks basering på mål-middel hierarkier og derudfra frembringelse af et curriculum – et fagvifte med indholdsbeskrivelser – giver ikke løsninger eller for den sags skyld megen mening. Der har derfor også i de senere år indenfor en række uddannelses-feltet været arbejdet med at kompetence-basere indholds- og form-beskrivelser i uddannelserne, herunder at bestemme en række fundamentale kompetencer – ofte på engelsk betegnet "literacies".

Sammenhængen mellem officersuddannelse og officerspraksis/profession

Der er mange former for sammenhæng mellem en uddannelse og den profession den fører frem til. De fleste har et ideal om at uddannelsen skal være relevant for senere praksis. Ofte høres imidlertid at det man lærte fik man aldrig eller sjældent brug for. Der foregår helt klart på en uddannelse mange kvalificeringsprocesser ud over de, der direkte har med den formelle skolastiske aktivitet at gøre. Der sker mange former for læring og ikke kun formel læring. Dette er blevet undersøgt ved mange feltstudier. Et eksempel er Catherine Hasse's arbejde som felt-studerende antropolog indskrevet som fysik-studerende ved Niels Bohr-instituttet⁶. Studier af leder-uddannelse peger i samme retning. Det er her ofte andre faktorer end de rent skolastiske der ses som centrale for kompetence-dannelsen. Studier af universitetsstuderendes forståelse, målopnåelse, lærings-effekt viser at stort set kun hvad der selvstændigt arbejdes med forståelse og erkendelse af, har nogen langvarig kognitiv effekt. Og at der kan være stor forskel imellem hvad der opnås og hvad det var målet skulle opnås.

Akademisering og forskningsbaseret

Læger, jurister og teologer har altid været akademiske. De kommer fra de tre middelalderlige universitetsfakulteter. Andre professioner har haft andre skoler som udgangspunkt. Når man taler om akademisering – som man f.eks. gør indenfor kunst og arkitektur i 1600-tallet – så knytter det sig til etableringen af akademier. Disse var forsamlingssteder der havde magt til at afgøre hvad der var rigtigt og forkert, at fastsætte normer og gøre ting kanoniske. Det skete ofte igennem fastlæggelse af et curriculum eller andre standarder for uddannelse og kontrol over hvem der fik titler, grader, embeder, forfremmelse osv..

Oprør mod akademisering ser vi også – typisk indenfor kunstens verden, hvor forestillingen om det ikke-akademiske/anti-akademiske er knyttet til forestillingen om den kunstneriske avant-garde. Akademiet er i denne forestilling repræsentant for det konservative, bevarende, forstenede. En anden – i mange sammenhænge analog proces – kan kaldes skolasticering – skolegørelse. Her er et eksempel den danske erhvervsuddannelsesreform fra 1970'erne der erstattede den middelalderlige mester-lære med et skolebaseret system med praktik. Skolegørelse kan ske på mange måder – tænk på musikskoler, kunstskoler, rideskoler, fægteskoler som alternativer til skoler alene med klasseværelser – men fælles er formalisering i betydningen fastlæggelse af normer og standarder for processer og produkter.

Der kan også foregå en udvikling, hvor en erhvervsaktivitet professionaliseres – ofte via først status som semi-profession, og dernæst forsøg på at blive egentlig profession. Tidligere er nævnt sygepleje-eksemplet. Med en profession forstås her en organisering der reelt ligner at middelalderligt laug – ordet "universitas" der har givet navn til universitetet, er latinsk for "laug". En profession af organiseret omkring et sæt af regler og normer for optagelse i professionen, for krav til kompetence og kvalifikation, til selvjustits og til kompetence-udvikling. Den kan endvidere have visse retligt fastlagte rettigheder og pligter (sådan som tilfældet f.eks. er for læger).

Akademisering, skolasticering og professionalisering kan principielt ske uden indblanding af forskning. En sådan indblanding har imidlertid rent historisk været en faktor, og har ofte medført gavn for de involverede. Den er ofte sket som en løbende konflikt om det betimelige i forskningsbaseret.

Selve begrebet forskningsbaseret har en række forskellige betydninger. Den centrale er den som Wilhelm von Humboldt anvendte. Her er idealet at en lærer er aktiv forsker og den aktive forsker er lærer. Undervisningen er forskeruddannelse, og består i at et fællesskab af lærer og studerende søger ind i det ukendte. Dette giver en dannelsesproces.

En anden betydning af forskningsbaseret knytter sig til indholdet i en given undervisning eller et fag. Forskningsbaseret betyder her at ethvert element kan føres tilbage til resultaterne af en forskningsaktivitet. Der opstår således en art hierarki af undervisningsmaterialer. Det øverste er et forskningsfelts nuværende forskningsfront bestående af de artikler der publiceres og diskuteres. Under dette forsøg på syntetiseringer i monografier, under dette er der lærebøger for det avancerede niveau (graduate studies) og derunder introducerende lærebøger. Under dette igen finder vi skolebøger til gymnasiebrug osv. osv. nedad. Hvis noget ikke er forskningsbaseret kan det være baseret på holdninger og meninger, på erfaringer, på eksempler.

Hvis en uddannelse anbefaler bestemte former for praksis eller en profession accepterer én praksis frem for en anden til bestemte former for aktivitet eller problemløsning kan en sådan være forskningsbaseret. Det er det der i dag ofte kaldes evidensbaseret praksis (udtrykket evidensbaseret forskning er ret meningsløst da al forskning skal være baseret på evidens). Praksis har ofte været baseret på tradition eller erfaring. Historierne om åreladning og manglende desinfektion ved fødsler indenfor medicinen er eksempler på diskussion og kontrovers om evidensbaseret af praksis. Louis der gennemførte den første kontrollerede undersøgelse af åreladning som praksis omkring 1840 ville egentlig demonstrere denne praksis' fortrinlighed. Hans statistiske materiale fortalte ham modsat. Søren Mørch's studier af praksis på Fødselsanstalten i København efter Semmelweiss' introduktion af desinfektion til forebyggelse af barselsfeber viser at teori og evidens ofte ikke har nogen større indflydelse på praksis. Det er andre forhold der er afgørende. Bevægelsen imod evidensbaseret af "policy" er et forsøg på at erstatte moralske, religiøse, traditionelle, kulturelle begrundelser med forskningsbaseret. At man ikke dermed

undgår kontroverser ser vi f.eks. på miljøområdet, hvor der er diskussion om hvad der er evidens for, og hvilke konsekvenser det i givet fald skal have for "policy".

I Danmark antages de professioner hvortil der uddannes på universiteterne at være overvejende forskningsbaserede, og det er et ideal – langt fra nået – at den tilknyttede praksis indenfor professionsudøvelsen er evidensbaseret. Jura og "business" er ikke langt i denne udvikling. Der er ikke særlige studier der klart viser hvilket juridisk system der er det bedste. Et napoleonsk, baseret på traditionen fra Romerretten, eller et sædvanebaseret a la det engelske. Diskussionerne internationalt om forskellige opfattelser af folkeret og af fordele eller ulemper ved flere samtidige retssystemer i et givet samfund (typisk omkring Sharia-lov-systemer) er eksempler. Ledelse og "business" opfattes også ofte som værende baseret på moder og bølger snarere end videnskab og evidens.

Indenfor forskningen om højere uddannelse har man i en lang række forsøg og undersøgelser forsøgt at vise at forskende lærere der underviser giver bedre uddannelse end lærere der ikke forsker aktivt, men alene følger deres fags udvikling. At forskeruddannelse skal ske i tilknytning til forskere har man aldrig betvivlet. Men det har været endda særdeles vanskeligt at skaffe evidens for at forskningsbaseret grunduddannelse giver bedre resultater end hvis den ikke er forskningsbaseret. Det har i USA været en vigtig problematik fordi der findes høj-prestige institutioner der baserer deres "under-graduate" programmer på undervisning der er klart forskningsbaseret – Nobel-pristageren der holder intro-forelæserne i fysik – og "liberal arts" colleges, hvor der ikke drives forskning, men hvor undervisningens kvalitet og lærernes "scholarship" er i højsædet – colleges som f.eks. Dartmouth, Vassar etc.. Man kan nok sige at koncentration om kvalitet og faglig udvikling kan kompensere for forskningsbasering i betydningen at undervisningen foregår med aktive forskere, der underviser i det felt indenfor hvilket de forsker. For en nylig oversigt over forskningen på feltet se Mohammed Zaman's rapport om spørgsmålet om evidens for sammenhæng mellem forskningsbasering og uddannelseskvalitet⁷. Han konkluderer at der er en svag evidens for en positiv korrelation. Dette betyder imidlertid ikke at der ikke er andre meget gode grunde for at forskningsbasere uddannelser, selvfølgelig først og fremmest knyttet til andre effekter af tilstedeværelsen af forskningsmiljøer, herunder muligheden for forskeruddannelse.

Indenfor leder-uddannelse – f.eks. den generelle MBA-uddannelse – er der et yderligere forhold der gør sig gældende (som måske er relevant for alle professionsuddannelser). Der er god brug for og efterspørgsel efter forskningsbaseret undervisning. Men der er også et krav om at den aktive forsker kan relatere sin undervisning til de problemer og den erfaringsverden som deltagerne har. En matematisk økonom (selv en der har en Nobelpris i feltet) har ikke nødvendigvis erfaring fra erhvervslivet, og kan nok give en fremragende indføring i sit felt, og være en god rådgiver og vejleder hvis man har matematiske problemer indenfor f.eks. evolutionær spil-teori. Men hvor mange professionsudøvere eller kommende professionsudøvere har det? Vi finder dette problem indenfor mange områder. Tag eksemplet racerbiler. Antag at man vil løfte et givet bilmærkes prestige – brand – ved

at vinde sejre i Formel 1 løb. Det kræver forskning og udvikling – f.eks. omkring forbrænding i motoren. Det er en højt teoretisk del af den fysiske kemi med en masse ligninger og højst komplekse måleproblemer og beregninger. Hvordan hænger det sammen med den viden og kunnen en racerfører skal have? Meget lidt. Racerbilskørsel er således på en afgørende måde forskningsbaseret, men der er ikke megen relevans mellem kravene til føreren og forskningsindholdet – i dette tilfælde.

MBA erfaringen viser at undervisende forskere har succes når de kan relatere deres forskning til både egen erfaring og deltagernes erfaring. Relatering til egen erfaring kan ske via reference til hvordan man har arbejdet som konsulent og brugt denne eller hin viden eller teori, eller til hvordan man som bestyrelsesmedlem har gjort det samme etc. etc.. Mange MBA skoler kræver at deres lærere både er aktive forskere og aktive som konsulenter eller indenfor et erhvervsområde. Det betyder ikke at der ikke også kan være lærere der primært er forskere, idet indholdsviften i en uddannelse kan indeholde elementer der er professionsrelevante uden at de i deres formidling behøver være baseret på erfaring fra professionen. Et eksempel kunne være hvis vi ønsker at give professionsstuderende en mulighed for at vurdere det vidensgrundlag hvorpå en given praksis hviler, og derfor vil give dem indsigt i forskningsmetode og videnskabsteori.

Her er vi ved et yderligere aspekt af forskningsbaseret undervisning. Forskellen mellem vidensbaseret og forskningsbaseret er her at en uddannelse hvor videnskabeligt uddannede underviser – men altså ikke er aktive forskere – har sværere ved at forholde sig til hvad der er holdbart som viden og hvad ikke. For at kunne vurdere soliditeten og kvaliteten i en given undervisnings vidensindhold, må man være aktiv indenfor de diskussioner hvor det sker, dvs. være aktiv forsker. Dette har ofte været en central kritik af de mellemlange professionsuddannelsers kvalitet. Der blev etableret et curriculum og det blev doceret. Men de studerende fik aldrig mulighed for at lære at vurdere eller forholde sig kritisk tvivlende, og som sådan kom de ud som dogmatikere.

En anden kritik har været at de derfor også var dårligere til at være i udvikling, altså følge deres fagområdes udvikling og lade det få indflydelse. Undervisning og uddannelse blev derfor forstenet og forældet. Disse problemer er givetvis reelle, men det er uklart hvor meget de kan løses ved at undervisere har gode kontakter indenfor forskningsverdenen og deltager f.eks. i konferencer og følger de afgørende tidsskrifter. Som omtalt ser det ud til at de bedste amerikanske liberal-arts colleges kan holde en meget høj uddannelseskvalitet. Men måske ville vi også tendere til at sige at deres lærere faktisk i deres aktivitetsprofil ligner mange af de vi kalder forskere på danske universiteter.

Hvis vi sammenligner strukturen på officersuddannelse og lederuddannelse, kan man sige at der jo er den afgørende forskel at vi normalt antager at der ligger en officersuddannelse forud for udøvelse af egentlig officerspraksis, mens vi ofte ser at lederuddannelse er en efteruddannelse. Det er vel også klart at indenfor feltet officersuddannelse er der også megen uddannelse, der har karakter af efteruddannelse. Der er altså visse analogier men

også visse forskelle. En forskningsbaseret uddannelse kan ske både på det grundlæggende niveau og på det efteruddannende.

Nogle anbefalinger

Det forekommer på baggrund af det foregående og på notatet at der med fordel kunne laves en kompetence-analyse med henblik på at basere de forskellige videnselementer i en kompetenceforståelse. Både Forsvarsakademiet og den svenske Försvarshögskolan er opdelt i en mere traditionel akademisk struktur med fakulteter og institutter, og i Sverige har man professorer, forskere og phd.-studerende. Det ser ud som om man i organisationen har noget der minder om et "hul i vanillekransen" idet militærvidenskab/krigsvidenskab er én side, og ledelse og pædagogik en anden. Syntesen mellem f.eks. krigsvidenskab og ledelse skal så skabes i den enkelte officers hoved under udøvelse af praksis som officer. Den opdeling som foreligger kan nemt begrundes rent curriculum-mæssigt, men hvordan ligger det i et kompetence-perspektiv?

Vi har set akademisering i adskillige årtier af læreruddannelsen i Danmark da den blev lagt på seminarier, hvor lærerne var kandidater fra universiteterne, der aldrig havde sat fod i en folkeskole. Det er vistnok gået nogenlunde – men der er problemer. Vi har for nylig set problemet med sygeplejerskeuddannelsen. Et afgørende spørgsmål er sammenhængen mellem den forskning man bedriver, indholdet og kvalificeringen i den forskeruddannelse der foregår og så de uddannelses- og undervisningsopgaver man har. Her ser strategien – så vidt jeg kan se både i Danmark og Sverige – ud til at være at fokusere på det andre ikke gør. Dermed bliver man afhængig af forskeruddannede der kommer fra helt andre videnskulturer og praksisbaggrunde på en lang række områder. Måske kunne en mere problemorienteret tilgang – snarere end disciplinær – give et andet mere sammenhængende perspektiv. Det kunne formentlig lade sig gøre at have forskeruddannelse i gang med vejledere fra flere institutioner. Selvfølgelig er der her et resourcespørgsmål. Den ovennævnte strategi var i mange år Handelshøjskolens, men blev opgivet fordi man så på centrale felter kun importerede. Et hedt diskuteret case var forskeruddannelse i jura – hvor det blev hævdet at Københavns Universitet aldrig ville lægge et relevant erhvervsjuridisk perspektiv, og slet ikke inddrage økonomiske aspekter. Det er ikke det eneste eksempel.

Måske var det interessant at se på udviklingen af de såkaldte "Professional doctorates", der er forskeruddannelse med henblik på funktion i praksis. Indenfor feltet ledelse hedder graden "Doctor of Business Administration", men de findes indenfor en lang række professionsområder. De tilbydes til personer der ønsker noget andet end en MBA, i tilfælde hvor kendskab til og beherskelse af videnskabelige metoder er afgørende for en professionsudøvelse. Der sigtes således ikke imod en akademisk karriere men typisk imod en forskningsbaseret konsulent-funktion. Faktisk er den danske forskeruddannelse i høj grad udsprunget af denne tradition, idet det første licentiat-studium (det der senere blev til ph.d.-studiet) startede i begyndelsen af 1920'erne på Landbohøjskolen, som uddannelse af landbrugskonsulenter der kunne gennemføre forsøgsvirksomhed og vurdere dens resultater. Licentiat-uddannelsen på Danmarks tekniske Universitet har også i høj grad haft

denne funktion, men med sigte på arbejde som forsker/udvikler i virksomheders laboratorier og udviklingsafdelinger. Et eksempel på en DBA er den der udbydes af Kingston University Business School i London (www.kingston.ac.uk/dba).

Noter

- 1 Se f.eks. "Evidensbaseret medicin, Gads forlag 2005
- 2 Se Gibbons et. Al. "The New Production of Knowledge", London 1995
- 3 Se f.eksl. Rapoports indledning til udgaven af Clausewitz i Pelican Classics, Penguin Books, London 1968
- 4 Oxford University Press, 2.ed. Oxford 2000
- 5 Open University Press, Milton Keynes 1989
- 6 Se hendes "Kultur i bevægelse" København 2002)
- 7 Se www.dfes.gov.uk/research/data/uploadfiles/RR506.pdf